3

L. Feneſtellæ de Ma-
GISTRATIBVS, SACERDO-
TIIS'QVE ROMANORVM
LIBRI II.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVTETIAE

Apud Vaſcoſanum, *uia* Iacobæa *ad inſigne* Fontis.

M. D. L.

CAPITA LIBRI PRIMI.

De Panos ſacris atq; ſacerdotibus	Cap.1
De Potitijs & Pinarijs Herculis ſacerdotibus	cap.2
De ſacerdotio fratrum Arualium	cap.3
De Augurijs	cap.4
De Flamine Diali	cap.5
De Veſtalibus uirginibus	cap.6
De Salijs Marti dicatis	cap.7
De collegio Pontificum, & Pontifice Maximo	cap.8
De Fœciali ſacerdote	cap.9
De ſacerdotio Patris patrati	cap.10
De ſacrorum Rege	cap.11
De ſimulachri traiectione Matris deorum	cap.12
De Duûmuiris ſacrorum	cap.13
De Septemuiris epulonum	cap.14

CAPITA LIBRI SECVNDI.

De Senatorum origine	cap.1
De Tribunis Celerum equitum	cap.2
De Quæſtoribus	cap.3
De Interregia poteſtate	cap.4
De Duûmuiris capitalibus	cap.5
De Præfecto urbis	cap.6
De Conſulibus	cap.7
De Dictatore	cap.8
De Magiſtro equitum	cap.9
De Tribuno plebis	cap.10

De Conſulari poteſtate cap.11
De Legatis Proconſulum cap.12
De Aedilibus plebis cap.13
De Decemuiris legũ ferendarum cauſa creatis. cap.14
De Præfecto annonæ cap.15
De Tribunis militum, & Conſulari poteſtate. cap.16
De Cenſoribus cap.17
De Triũmuiris Coloniæ deducendæ Cap.18
De Prætoribus cap.19
De Quinqueuiris menſarijs cap.20
De Triumuiris Reip. conſtituendæ. cap.21
De Præfecto prætorio cap.22
De quibuſdam minoribus magiſtratuũ ſpeciebus. cap.23
De Præfecto urbis & uigilum cap.24
De Duũmuiris claßis reſtituendæ, & quibuſdam paruis magiſtratibus cap.25
De Procuratore Cæſaris. cap.26

L. Feneſt.

L. Feneſtellæ de Sacerdotiis Romanorvm libellvs prior.

De Panos ſacris atque ſacerdotibus. Cap. I.

Sumpta omnia ex ſecundo Faſtorum Ouidij, ibi, Tertia poſt. Iuſtino lib.43. Liuio libro 1. Plutarcho problemate 67. Valerio Maximo tit.1.lib.2.cap.18. Plura Tortellius in dictione, Lycæum.

OMNIVM Deorum, quos uetus Roma-
norum religio excoluit, prima Pani Ly- *Lycæus.*
cæo, ſeu Faunũ *illum, ſeu potius* Syluanũ *Faunus.*
uocari placet, per Lupercos *rem diuinam,* *Luperci.*
Lupercaléſq; *ludos feciſſe, apud uetuſtatis*
aſſertores conſtat. Ea *quidem ſacrorum genera ab* Euã- *Euander.*
dro Rege *(qui ex* Arcadia *profugus in eum locũ uenerat,*
qui tãdem Romanæ *præfuit arci) ad noſtros primùm de-*
làta, ac celebrata fuiſſe ferũtur. Hũc *Pana, nudos paſto-*
res, quorum tunc præcipuum numẽ fuit, ac deinde ſum-
mos etiam uiros uenerari mos fuit, loráque pro manibus
ferre, quibus quoſque cæderent: laruíſq; rectas facies por
tare. Cur *autem nudi hunc deum colerent, pleraq; è cur-* *Pana quare nudi coluerint.*
riculo uetuſtatis ad nos uſque delapſa referuntur. Siue *e-*
nim quòd ipſi deo, qui nudus fingitur, ſuæ celeritati eo pa
cto longe aptior, nudos etiam habere miniſtros placeat:
ſiue quòd Arcades *omnium populorum qui* Græciam *co-*
luerunt, longę uetuſtiſsimi, feris adhuc ſimilem uitã ſyluis
ac montibus agentes, legis expertes, artisque, primò hunc

deum uenerati, patrium cultum, auitosq́; nudos habitus ſignantes referre uoluerint, haud ſatis conſtat. Nonnulli *uerò* Iolen *uxorẽ* Herculis *ab hoc* Fauno *uiſam, ac per ardorem libidinis concupitam aſſerunt.* Fortè *enim per ſyluas & amœna nemorum, æſtus leuandi cauſa unà cũ dilectiſſima cõiuge* Hercules *uagabatur.* Videt *ergo elegãtiſſima forma mulierẽ ab altæ rupis ſpecula ſenex deus:*
Al. ilicet *ergo illorum ueſtigia eminus licet obſeruare inſtituit.* Illi *autem per ſyluas ducẽdæ nocti aptiſſimum locum petũt: interea mulier dum quieſcendi tempus aduenit, pellem leonis,* Herculis *ritu de more aptat humeris, claua etiam illius in manũ aſſumpta.* Tali *habitu præditam ſomnus aggreditur.* Erant *autem duo parati coniugibus lecti, eo quòd poſtridie* Libero *patri rem diuinam facturi erant, ſeorſum cubituris.* Noctu *ergo* Syluanus *fallendi cuſtodis occaſionem nactus, clàm thalamum ingreditur, primoq́; congreſſu fortunatus futurus, puellæ thorum tenet: manúque tentans, ut noctu fit, horridum leonis tegmẽ inuenit.* Ratus *ergo cubare ibi* Herculem, *ad aliud cubile ire pergit: quod quum ſenſiſſet mollibus ſtratum, puerilibúſque delicijs aptius, ſtragula ueſte, ſenſit amorẽ.* Dũ *libidine ardens manu palpat* Herculem, *ac uixdũ hirti corporis horrorẽ hauſerat, experrectus* Hercules, *manu reiectũ toto antro fuſum iaculat, quo ſtrepitu, ſomno puella diſcuſſa, lumina accendit.* Lumine *ergo* Syluano *prodito, luſus ac ſemiruptus uix attollens humo humeros, in ſyluas detruſus.* Ea *ergo ratione perpetuò execratis ueſtibus, quibus tam turpiter luſus eſſet, eaſdem ſuis à ſacris procul abfore cõſtituit.* Plerique *tamen huiuſce rei cau-*

ſam

ſam aßignant Romulo,*quòd eadem ſacra celebrãte, medioque ſolis ardore corpus exercẽte,quum nuntiatũ fuiſſet latrones prædas agere, ita ut erat nudus accurrerit, comprehenſisq; prædatoribus, pecora abacta redemerit.* E*ius facinoris,quod nudus geſſerat, perpetuũ argumentũ,corporum ſacra celebrantiũ nuditatẽ eſſe placuit.*V*tcunque ſeſe res habuerit,* **in ipſa tantum uſque* C. I*uliŋ huiuſcemodi obſeruationẽ perueniſſe conſtat.*E*a enim ſacra quũ ſedens* C*æſar* D*ictator ſpectaret, atque inter eos qui ſolẽnia celebrarẽt,curreret* M. A*ntonius,is qui poſtea* T*riumuir fuit, aiunt laureã coronã,cui diadema annexũ eſſet, capiti* C*æſaris imponere conatũ fuiſſe: quod quũ* C*æſar* * *à moto capite reieciſſet, ſtatuæ ipſius cũctis frementibus impoſuiſſe.* D*e nomine uerò* L*upercaliũ, non etiam ſatis conuenit.*P*leriſque enim inditum hoc nomen, quòd huius inuocatione lupi à ſtabulis arcerentur,uiſum eſt.* A*liŋ templum ipſum in quo hic deus colitur,*L*upercal uocãt:quocirca* V*irgilius,*E*t gelida,inquit,mõſtra ſub rupe* L*upercal.eique loco à* L*upa* R*omuli nutrice, quòd eo in loco* R*omulum & Remum paruulos educare reperta ſit,factum nomẽ* L*upercalus putãt.* N*ec deſunt qui à* L*ycæo* A*rcadiæ monte,ubi præcipue ea religio peruiguit (eũ quem nos lupum,illi* λύκον *uocant) ipſum cognominatum eſſe arbitrentur.* P*ræcipuam uerò huic deo, dicatiſque ſacerdotibus uenerationem ea ex parte tributam ferunt, quòd quæ mulieres ex ſuis uiris uel concipere,uel cõceptos fœtus edere nequirent, ad* L*upercos confugiebant.* Q*uæ ubi loris ex tergore hirci ſectis caſæ fuiſſent, eueſtigio grauidæ aut effætæ efficiebantur.* H*æc ſolennia quinto-*

*in tempora uſque.

*moto.

Lupercalia unde.

Lupercal.

decimo Calend.Februarias celebrari, ut Ouidius in Faſtorum libris refert,moris fuit.

De Potitijs & Pinarijs Herculis ſacerdotibus. Cap.2.

Dionyſius Halicar. lib.1. Virgilius lib.8. Aeneid,uerſu 201. Ouid. 1.Faſto.ibi,Ecce boues.Iuſtinus lib.43.Diodorus Siculus lib.5. Liuius lib.1.Valerius Maximus lib.1.cap.2. Plin.Iunior cap.34. Varro lib.1. de lingua Latina.

EADEM *tempeſtate,Euandro ſcilicet palatium tenẽte,* Herculem *Gerione interempto, per eadem loca mira ſpecie boum armenta abegiſſe cõmemorant.* Ac *quum prope* Tyberim *fluuium,qua præ ſeſe armentũ agens traiecıſſet,ubi loco herbido reficeret boues, ipſeque in itinere defeſſus procubuiſſet, & eũdem uino ciboque grauatum ſopor oppreßiſſet,Cacus paſtor,loci accola,uiribus ferox, captus pulchritudine boum, prædam auertere inſtituit: ac ne ſi prædam agendo in ſpeluncam cõpulißet, ueſtigia ipſa eò quærentem dominum ducerent,auerſos,eximium quenque pulchritudine,in ſpelũcam traxit.* Hercules *uerò ad primã auroram ſomno excitus, quũ gregem perluſtraſſet oculis,partemque numero abeſſe ſentiret, perrexit ad proximam ſpeluncam,ſi fortè eò ueſtigia ferrẽt: quæ ubi omnia foras uerſa uidet, nec in partem aliã ferre;confuſus atque incertus animi ex infenſo loco agere porrò armẽtum cœpit.* Inde *quum actæ boues fortè,ut fit, ad deſiderium relictarũ mugijſſent, reddita incluſarum ex ſpelunca boum uox,* Herculem *cõuertit.* Quem *quum uadentem ad ſpeluncam* Cacus *ui prohibere conatus eſſet,ictus claua,fidem paſtorum nequicquã inuocãs morte occubuit.*Euander *qui tũc temporis ea, ex* Peloponne-

Margin notes: *Cacus.* — *Caci cædes.* — *Euander.*

ſo

ſo profugus, authoritate magis quàm imperio regebat loca, uenerabilis uir miraculo literarum, rei nouæ inter rudes artium homines, uenerabilior diuinitate matris Carmentæ, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam aduẽtum, miratæ hæ gentes fuerant, concurſu paſtorum trepidãtium circa aduenam manifeſtæ cædis reum excitus, poſtquam facinus, facinorisq; cauſam audiuit, habitum formámque uiri aliquanto ampliorem auguſtiorémque quàm humanam intuẽs, rogitat qui uir eſſet: Vbi nomen patrémque ac patriã audiuit: Ioue nate Hercules, ſalue, inquit: te mihi mater ueridica interpres deûm aucturum cæleſte numen cecinit, tibíque aram hîc dicatã iri, quam opulẽtiſsima olim in terris gens maximam uocet, tuóque ritu colat. Dextra Hercules data, accipere ſe omen, impleturumque fata, ara cõdita ac dicata, ait. Ibi tum primùm boue eximia capta de grege, ſacrum Potitijs ac Pinarijs, quæ tum familiæ maxime inclytæ ea tenebant loca, dedit. Factũ fortè ita euenit, ut Potitij, ut ait Liuius, ad tempus præſtò eſſent, hiſq; exta apponerentur, Pinarij extis adæſis, ad cæteram uenirẽt dapem. Inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis eo ſolennium die ueſcerentur. Potitij ab Euandro edocti, antiſtites per multas ætates huius ſacris præfuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolenni familiæ miniſterio, Potitiorum ac Pinariorum omne genus perijt. Id enim Appius Claudius, quum eſſet cenſor, effecit, hiſce familijs infenſus, ob idque ira deorum (ut creditur) luminibus orbatus eſt.

Carmenta.

Liu. lib. 1. ab urbe, ad uerbum.

Appius Claudius.

De ſacerdotio fratrum Arualium. Cap. 3.

Ex Aulo Gellio lib.6.ca.7. Macrobio 1. Saturnalium. Plutarcho proble.33. Lactātio lib.1.cap.20. Varrone lib.1. de lingua Latina. Plinio cap.2.lib.18. hiſtoriæ naturalis. Eius feſta quæ Floralia dicũtur, 6. Nonas Maij celebrantur, ut 5. Faſtorum ſcribit Ouidius.

FRATRES *Aruales, ut fruges ferrent arua, ueteres coluiſſe* Romanos *memoriæ traditum eſt*. *Huius uerò religionis* Romulum *ipſum patrem urbis, authorem extitiſſe reperio.* Nam *quum* Acca Laurētia *nutrix* Romuli, *corpore ſuo quæſtum in uulgus faceret, eóque pacto grandem pecuniam conſtipaſſet, ex duobusq́; liberis quos ſuſceperat, unum morte amiſiſſet*, Romulúmque *in demortui locum adoptionis iure ſubſtituiſſet, decedēs tamen populum* Romanum *inſtituit hæredem. Cuius tandem liberalitatis ob regias affinitates memor populus* Roman. *mulieris nomen in* Faſtis *retulit: liberos, fratres* Aruales *à ferendo & ab aruis appellauit.* Ex *quo tempore ſacerdotium manſit fratrum* Arualium: *hiq́; duodecim numero dicuntur, eique ſacerdotio in inſigne tribuit albas infulas, & ſpiceam coronam.*

De Augurijs. Cap. 4.

Ex Cicerone 1. de Diui. Dionyſio lib.2. Liuio libro 1. Ouidio circa finem 4. Faſt. Huc faciunt quæ ſcribit Statius 3. Theb. ibi, Difficiles populi. Plutarch. problema. 71. 72. 77. 93. 99. Valerius Maxim. in principio libri ſecundi.

EODEM *ferè tempore, & diſciplina & religio augurandi ex* Ethruſcis, *penes quos ea diſciplina præcipua, ac longe peculiaris fuit, ad* Romanos *commigrauit.* Virũ *enim quempiam, cuius nomen uetuſtate obſoleuiſſe* Naſo *poeta*

poeta ait, Aſyli (ut reor) alliciēte inductione, exulē Ethru- Faſt.4.
ria Romam *ueniſſe perhibēt. Cuius opera* Romulum Re-
mūmque uſos, quum de imponendo urbi nomine unà cō-
tenderent, opinione deducor: quanquam M. Cicero *in his* Lib.1.
libris quos inſcripſit De diuinatione, *etiā ipſum* Romulū
iſtā ipſam augurale diſciplinā præcoluiſſe aſſerit. à Nu-
ma uerò, qui Romulo *ſucceſſit, perpetuum ſacerdotij inſi-*
gne conſtitutū eſt. De *ritu uerò inaugurandi, ſi unū in ca-* Inaugurādi ritus.
ſum pleraque dixero, eadem ad omnes cæteros facilè ferri
poterūt. Ea *quidē quantū ex ueterū monumentis collegi,*
huiuſcemodi fuit obſeruatio: Augur *in arce, ſiue in æditū*
quendā locū ad inaugurandū debebat ſedere ſuper lapi-
dem, meridiē uerſus: atq; ad læuā ſedens baculū in manu
recuruū, quod Lituum *uocāt, tenet.* Inde *ubi proſpectu in* Lituum.
urbē agrumq; capto, deos precatus, regiones ab oriēte ad
occaſum determinat: dextras ad meridiem, læuas ad ſe-
ptentrionem partes eſſe dicit. Signū *contrà, quo oculi cō-*
ſpectum longiſſime ferunt, animo definit: tum lituo in læ-
uam tranſlato, dextra in caput eius qui inauguratur po-
ſita, ita precatur: Iupiter *pater, ſi fas hunc* Numā Pompi-
lium, cuius ego caput teneo, Regem Romæ *eſſe, uti nobis*
ſigna certa ac clara ſint inter eos fines quos feci. Tū *per-*
agit uerbis auſpicia quæ mitti uellet: quibus miſſis, Nu- Ex Liuio ad uerbū.
ma de tēplo (ita enim deſignatas lituo æthereas regiones
uocāt) declaratus rex deſcēdit. Quam *quidem declarādi*
ſeu inaugurādi Regis *formulā, ad cætera quoq;, ut dixi,*
trahi facilè licet. Huic *diſciplinæ, peritia* Actij Nauij *au-* Actius Nauius.
guris pmultū fidei authoritatiſq; acceſſit. Nā *quū* Priſcus
Tarquinius *aliqua præter maiorū inſtituta inauguratò*

mutare, pleraque etiam de nouo cōdere pergeret: negare Actius Nauius *inclytus ea tempeſtate augur, inauſpicatò ea fieri oportere. Quare ira* Regi *mota, ludens artē, ut ferunt,* Agedum, *inquit, diuina in augurio, fierine poſſit quod ego nunc mēte concipio. Quum ille in augurio rem expertus fieri poſſe dixiſſet,* Atqui *hoc animo agitaui, inquit, te nouacula cotem diſciſſurum.* Cape *ergo hoc, & perage, quod aues tuæ fieri poſſe portendunt.* Tum *illum incunctanter diſcidiſſe conſcripſerunt, ſtatuámque* Actij Nauij *capite uelato, quo in loco res acta eſt, in comitio, in ipſis gradibus ad læuam poſitā fuiſſe, cotéque eadem cum illa ipſa nouacula in manibus poſita, ut eius rei etiam apud ueteres monumētum exiſteret.* Augurijs *ergo, ſacerdotióque augurum, ut ait* Liuius, *etiámque in libris* De *diuinatione* Cicero, *tantum authoritatis & uenerationis acceſſit, ut nihil domi foríſque poſtea, niſi auſpicatò gereretur.* Et *ad ſapientiæ nobilitatíſque primarios quoſq; id ſacerdotium deferunt.* Et *quū* Tiberius *Gracchus pater* Tiberij & C. *Gracchorum comitia cōſularia habuiſſet, diceréntq;* Ethruſci *augures rem in augurio experti, uitio cōſules creatos fuiſſe,* Gracchúſq; *ut ineptos inſanóſq;* Ethruſcos *inceſſeret, abiens in* Prouinciam, Senatui *reſcripſit, ueridicos, non autem inſanos* Ethruſcos *eſſe, qui conſules præſentes uitio à ſe creatos dicerent.* Nam *quum ſe collegiſſet, meminiſſe ſe locum tabernaculo extra pomærium, præter maiorum conſuetudinem delegiſſe. Quamobrem abdicare ſe conſulatu compulſi ſunt.* Vt *autem ueneratio huic ordini authoritaſque, ita & numerus ipſe adeò creuit, ut collegium augurū coleretur.* Nam *quum ab initio*

ab initio tres tantũ creari cœpiſſent, ex tribus ſcilicet tri-bubus, Ramnenſium, Tatienſium, *&* Lucerum, *&* *obti-nuiſſent quum mutaretur numerus, impari tantum nu-mero creari: utcunque tamen id fieret, quatuor numero præter maiorum conſuetudinẽ creari cœpti ſunt.* Tãdem *quũ plebs quorumlibet honorũ partẽ ſuam in* Senatu *&* *in foro nacta eſſet, per* Tribunos *egit, ut ad ſacerdotia quoq; uelut ad cætera curſus aperirentur. Idq́ue poſt multa certamina, uariáſq; ſeditiones obtinuit, ut ad quatuor ſcilicet* Patricios, *quinq; ex plebe adijcerentur.* Factúmq; *hoc fuit* M. Valerio *&* Q. Apuleio *conſulibus.* *Augurum collegium.*

De Flamine Diali. *Cap.* 5

Sumpta ex Gellio omnia cap.15. libri 10. *Plutarcho problem.42. & 48. Dionyſio libro 2. Liuio libro* 1. *Plura de his Varro lib.1. de lingua Latina.*

FLAMINEM *Dialem primus* Numa Põpilius Ro*mæ* Rex *creauit, quũ antea* Reges Põtificumq́; Regúm*que promiſcue munera obirent, ut de* Priamo *&* Aenea *apud* Virgilium *cernimus.* Rex *etiam* Anius, *ut idẽ poeta ait,* Rex *idem hominũ,* Phœbíque *ſacerdos fuit.* Idq́; *etiam à minoribus deinceps, ut à* C. *Cæſare,* Diuo Auguſto, *multisque deinceps principibus, quos* Põtificatus *maximi titulis inſignitos uidemus, obſeruatum eſt. Cæterùm* Numa *plures in urbe* Romulo, *quàm ſibi ſimiles* Reges *fore ratus, qui relicta religionis cura bellorũ potius negotijs diſtinerẽtur, ſacerdotes quatuor, quos appellauit* Flamines, *qui rei diuinæ iugiter addicti eſſent, multis deorũ alliga-uit:* Flaminẽ *unũ* Ioui, *quem* Dialem *uocant:* Marti *duos:* Quirino *unũ.* *Dictus autem* Flamen Dialis *eſt, ut* Varro

Virgilij locus Aen. *Pontificis Maximi titulus.* *Flamẽ unde dictus.* *Dialis.*

ait, quòd in Latio *capite uelato erat, & caput filo lanæ præcinctum habebat, à quo* Flamen *appellabatur.* Dialis *autem à* Diioue, *quod eſt iuuans deus.* Cæteri Flamines, *eius, cui præſident numini, decorantur titulis.* Hunc Dialem *præſertim inſigni ueſte, curuliq; ſella adornauit.* Hic *ſolus, ut* Varro *ait, album habet galerum, uel ex eo quòd maximus eſt, uel quòd* Ioui *immolationẽ alba ueſte fieri oporteat.* Pleraq; *etiam huic* Pontificio *iure tributa ſunt, ut* Aul. Gellius *in cõmẽtarijs* Noctium Atticarum *ſcriptum reliquit.* Equo *enim uehi* Flaminem *eſt religio.* Item *iurare* Dialem *fas nũquam eſt.* Ignem *è flamma, niſi ubi ſacrum eſt, efferri ius non eſt.* Vinctum, *ſi ædes eius introierit, ſolui neceſſarium eſt: & uincula per impluuium in tegulas ſubduci, atque inde foras mitti debent.* Nodum *in apice atque in cinctu, neque in alia parte ullum habet.* Si *quis ad uerberandũ ducatur, ſi ad pedes eius ſupplex decubuerit, eo die uerberari piaculum eſt.* Capillum Dialis, *niſi qui liber eſt, non detõdet.* Capram, *& carnem incoctam, & hederam, & fabam, neque tangere* Diali *mos eſt, neque nominare.* Propagines *è uitibus altius prætentis non ſuccidet.* Pedes *lecti in quo cubat, luto tenui circũlitos eſſe oportet, & in eo lecto cubare aliquẽ fas non eſt.* Vngues Dialis *& capillorũ præſegmina ſubter arborem ilicem terra operiuntur: neque ad eius lecti fulcrum capſam eſſe cum ſtrue atque ferro fas eſt.* Dialis *quotidie feſtalis ſine apice, ſub dio autem eſſe licitum nõ eſt, ſub tecto utiliter etiam, & à* Pontificibus *conſtitutum.* Farinã *fermento imbutam attingere fas non eſt: neque tunicam intimam, niſi in locis exuiſſe ſub cælo, tanquã ſub oculis* Iouis

uis nudus ne ſit. In *cōuiuio eius haud quiſquam niſi* Rex *ſacrificulus accubabit*. Matrimonium *Flaminis niſi morte dirimi non eſt fas*. Locum *ubi buſtum ſit, nunquam ingreditur*. Hos *Flamines quum ab initio conſecrātur, captos duci à Patribus uelut ab hoſtibus, mos fuit*. Totidem *uerò Flaminibus, quot deos colerent, uſos ueteres* M. Varro *in his libris, quos inſcripſit de origine linguæ* Latinæ, *teſtis eſt, ut* Dialem, Martialem, Quirinalem, Vulcanalē, Furuialem *&* Falacrum, *& præterea complures: qui, ut noſtrûm inter ſacerdotum gradus nonnihil intereſt, ut* Epiſcopum, Archiepiſcopum, Cardinalem, Patriarcham, *et* Metropolitanū: *ita apud illos* Flaminū, Protoflaminū, *&* Archiflaminum *differētiam fuiſſe idonei teſtes ſunt*.

De Veſtalibus Virginibus. Cap. 6

Dionyſius lib. 2. Gell. cap. 12. lib. 1. Plura Ouidius 6. Faſt. ibi, Veſta faue. Lucretius lib. 2. de rerum natura, uerſu 63. Quare magna, &c. Auguſtinus cap. 10. lib. 4. de Ciuit. dei. Seruius 11. Aeneid. ibi, Finitimos, &c. docet ubi uiuæ ſepeliebantur. Plutarchus problem. 99. ponit huius conſuetudinis cauſam.

VESTALIS *originē cultus, quēadmodum pleraque omnia*, Numa Pompilius *intulit: etſi eius initia uſqueadeo uetera ſunt, ut ex* Troianis *ad* Albanos Aenea *duce longe commigrauerint: cuius rei meminit* Virgilius *his uerſibus*, *Virgilij locus Aen. 2.*

Sic *ait: & manibus uittas*, Veſtámque *potentem*,
Aeternúmque *adytis effert penetralibus ignem*.

Deæ *huic* Veſtæ, *quam terram eſſe, eandémq; deorū matrem uolebāt, perpetuò uigil ignis conſecrari ſolebat*. Eius *obſeruationi ac cultui pleræq; uirgines è primoribus* Pa-

trũ electæ, præfici: quarũ negligẽtia ſi fortè ſanctus ignis reſtinctus eſſet, flagris à Põtifice Max. *cædi iubebãtur: ut à* P. Licinio Craſſo Põtifice Max. *in eã quæ negligentius ignem cuſtodierat animaduerſum,* Valerius *ſcriptũ reliquit.* Inceſti *uerò crimine damnatã, uiuam ſuffodi inſtitutum eſt.* Virginẽ Veſtalem, *ut* Labeo Antiſtius *ſcripſit, minorem quàm ſex annis, maiorem quàm annis decẽ natam, negauerunt capi fas eſſe. Item quæ non patrima ſit, & matrima. Itemq́ue & quæ lingua debili, ſenſuq; aurium diminuta eſſet, aliáue corporis labe inſignita ſit. Itẽ cuius parẽtes, alter ambóue ſeruitutem ſeruierint, aut in negotijs ſordidis uerſantur, eámue cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiũt. Itẽ cuius pater* Flamen *uel* Augur, *aut qui* Decemuir *ſacris faciundis, aut qui* Septemuir *epulonum, aut *alius eſt.* Sponſæ *quoque* Pontificis, & Regis *ſacrorum filiæ, uacatio à ſacerdotio iſto tribui ſolet. Neque eius legendam filiam, qui domicilium in* Italia *non haberet, conſtitutum eſt, ut* Capito Atteius *ſcriptum reliquit: & excuſandam eius qui liberos tres haberet. Itèm edicto* Prætoris *uirginem* Veſtalem Dialémue *non cogi ſæpe inſcriptũ eſt. Verba* Prætoris *hæc ſunt:* V I R G I N E M *Veſtalem, &* Flaminem Dialem, *ait præco, in omni mea iuriſdictione iurare non cogam.* De eligenda autem Virgine *Veſtali hæc obſeruata ſunt:* Lege Papia *cautũ eſt, ut arbitratu* Põtificis Maximi *uiginti è populo uirgines legerẽtur, ſortitioq́; ex hoc numero fieret in concione.* Cæterum, *inquit, ea lex uetuſtate, ut pleræque aliæ, exoleuit: ſatiſque ei electioni fieri cœptum eſt, ſi quis honeſto loco natus* Põtificem Maximum

Valerius Max. lib. 1. tit. 1.

**Salius.*

ximum adeat, offeratque ei ad ſacerdotium filiam, cuius duntaxat ſaluis obſeruationibus, religionis ratio haberi poßit: gratiam enim Papiæ *legis per ſanctum fieri aiunt.* Hanc *uirginem à* Pontifice Maximo, *uelut ab hoſtibus capi moris fuit. Verba autẽ quibus tũc* Pontifex *utitur, hæc ſunt:* SACERDOTEM *Veſtalẽ ſacra facere quæ iuſſi, pro populo* Romano, Q*uiritibusq;, uti optima lege fuit, ita te* Amata *capio.* Amatæ *enim nomine appellari omnes conſueuerunt, quòd ea quæ prima capta eſt à* Numa *Rege, fuiſſe hoc nomine perhibeatur. Simul atque igitur capta, atque in ea arce* Veſtæ *deducta eſt, ilicò ſine emancipatione, ac capitis diminutione, exit patriam poteſtatem, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur.* In *commentarijs autem* Labeonis, *quos ſuper duodecim tabulas cõpoſuit, ita ſcriptum repertum:* VIRGO *Veſtalis, neque hæres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatæ quiſquam, ſed bona eius tum redigi in publicum aiunt.* *Amatæ nomen.*

De *Salijs* Marti *dicatis.* Cap. 7.

Sumpta ex 2. Dionyſii *& primo Liuij. seruio 8. Aeneid. Ouid. 3. Faſtorum, ibi, Quis niſi. Lege Acronem 36. & 37. primi Carmi. Plura Plutarchus in uita Numæ. Valerius titulo 1. lib. primi. cap. 2.*

INTER *cætera ſacrorum genera inſtituta à* Numa Rege, *à poſteris etiam in honore habita, id quidem in minoribus fuit, quod* Marti *ſcilicet* Gradiuo *uouit.* Duodecim *enim ad hæc uiros legit, quos à ſolenni ſaltu, quo in ſacris utebãtur,* Salios *appellauit.* His *alios duodecim* Tullus Hoſtilius *mox adiecit, quũ* Romanis *in aciem contra* Fidenates *eductis,* Albani *à* Romanis *per ſpeciem proditionis, duce* Metio *defecêre. Datum autem his ſupra tu-*

nicam inſigne, æneũ pectori tegmen, cæleſtiáq; arma quæ
Ancylia *uocãtur* Ancylia, *portare, ac per urbẽ canẽtes carmina, cũ tripudijs ſolenníq; ſaltu incedere: inſtitutũq;, ut in finẽ*
Mamurius *omniũ carminũ ſuorũ,* Mamuriũ *appellarẽt.* Hũc Mamu*riũ inclytũ ea tẽpeſtate fabrũ fuiſſe, & quũ* Ancyle *cælo lapſum eſſet,* Numa Põpilio Quiritibusq; *rem diuinã agentibus, huic* Mamurio *negotiũ datũ eſſe, cõplura huius ſimilia ancylia effingendi, tradũt.* Quod *quidẽ opus quũ ille exquiſitiſsima abſoluiſſet arte, optionẽ, utrũ à ſe uellet poſtulari, artifici* Numã *obtuliſſe, quod ex eo peteret, exhibiturum: artificẽ uerò non pecuniã, ſed gloriam pro mercede petiſſe, ꝙ nomen eius à* Salijs *in finẽ quorumlibet carminũ recitaretur: idq́ue per multa tempora in ſacris & comitijs (ut ait* Liuius*) obſeruatũ eſt.* Eo *autẽ huius ordinis ſacerdotium numero creuiſſe, ut ad collegium, & collegij ſacerdotum magiſtratum redactum fuerit.*

De *collegio* Pontificum, & Pontifice Maximo. *Cap.* 8

Vltra ea quæ ſcribit Liuius in primo, & Dionyſius in ſecundo, lege apud Plutarchum in uita Numæ.

PONTIFICES, *ut pleraq; alia ſacerdotia, ab ipſo* Numa *ortos, apud* Liuiũ *ſatis cõſtat: eoſdẽ diu præterquã à* Patribus *creari nõ licuit.* Fuerũt *autẽ ab initio hi numero quatuor: poſtquã uerò maximorũ quorumq; honorum partẽ plebs tribunitijs rogationibus obtinuit, ad ſacerdotia quoq;, ſacroſanctasq; poteſtates patere ſibi aditũ uoluit.* Quatuor *ergo alios creari ex plebe* Põtifices *placuit,* M. Valerio *et* Q. Apuleio *cõſulibus. Omnibus unus præfectus fuerat à* Numa Põpilio, *iſq;* Pontifex Max. *appellabatur.* Hic *habet ex ſe ſacra omnia exſcripta exſignataque,*

taq;,quibus hoſtijs,quibus diebus, ad quæ templa, ſacra fieri deberent: eiuſmodiq; diuinis in rebus, unde erogãdæ pecuniæ ſumptus fieri debeat, curæ Pontifici *eſt: cæteraq; omnia ſacra publica,priuatáque ſcitis* Pontificis *ſubiecta ſunt.*Q*uũ uerò de religione,déque ſacris diſſentio eſt,populus illũ cõſulere pergit.* Perutile *illud fore ratus eſt* Põpilius,*eius ſacerdotij author,ne ius diuinũ,negligẽdo patrios ritus,peregrinosq; aſciſcẽdo, turbaretur : nec cæleſtes modò ceremonias edocere,ſed iuſta quoque funebria, placandosq; manes eiuſdẽ* Põtificis.*Apud eũ quoq; tabula eſſe dicitur,in qua* Solis *&* Lunæ *defectus, quoties lumini caligo fit,& anni,menſiũ,faſtorúmq; ratio perſpicitur.*Pontifices,*ut* Varro *ait,*Q.*Mutius* Scæuola *à poſſe & facere appellatos eſſe dicere ſolebat:ſed ea denominatio à* M.V*arrone haud ſatis probari uidetur.Nã et à põte,et à facio,*Põtifices *appellatos putat,eo* ꝙ *ab his primũ pons* Sublicius *factus,ac ſæpe reſtitutus eſſe perhibeatur.* *Pontifices unde appellati.*

De Fœciali *ſacerdote.* *Cap.* 9

Ex Plutarcho proble.62. Gellio cap.4.lib.16.Dionyſ.lib.2. Seruio 9.Aeneid.ibi,Principium.Liuius ferè ad uerbum ſcribit hæc omnia.

FOECIALIS *ſacerdotij nuſquam apud* Romanos *uetuſtiorem uſum fuiſſe,quàm* Tullo Hoſtilio Romæ *regnãte,reperi: quẽ tamen ut ab* Hoſtilio *creatũ non affirmauerim , ita ne quidẽ negauerim à* Numa Pompilio *omnium religioſiſsimo* Rege *creari potuiſſe.*V*tcunq; id tãdem fuerit,de nomine prius,q̃ de* M . Valerio *Fœciali regnãte* Tullo Hoſtilio,*apud* Liuiũ *mentio eſt.Fœcialis uerò partes in eo uerſabantur, ut fidei publicæ inter populos præeſſet, neque iuſtum aliquod bellum fore cẽſebatur,ni-* ***Fœcialis munus.***

b ij

Fœdera unde appellata. ſi id per Fœcialem fuiſſet indictũ. Quũ uerò pugnare deſitũ eſt, fœdere fides pacis cõſtituebatur, quæ fœdera aliũde fidera appellata ab Ennio, quòd fidei faciundæ cauſa

*Introducta, aliàs. *traducta ſunt, M. Varro teſtis eſt, Fœcialemque ipſum à fide & faciendo dictum eſſe idem exiſtimat.

Feriẽdi fœderis ritus. Forma uerò feriẽdi per Fœcialem fœderis huiuſmodi eſt, qua nulla (ut Liuio placet) uetuſtior eſſe memoratur. Fœcialis, inquit, Regem Tullum ita rogauit: IVBES'NE me Rex cũ Patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubẽte Rege: Sagmina, inquit, te Rex poſco. Rex ait, Purã tollito. Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit, poſtea Regem interrogauit: Rex, faciſne tu me regiũ nuntiũ Pop. Rom. Quiritium? Rex reſpondit, Quod ſine fraude mea, Pop. Romani Quiritiúmue fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multiſq; id uerbis peragit. Legibus inde recitatis, AVDI, inquit, Iupiter, audi Pater patrate populi Albani, audi popule Albane, audi: ut illa palàm prima poſtremáue ex illis tabulis ceráue recitata ſunt ſine dolo malo, útq; ea hodie rectiſsime intellecta ſunt, ſic illis legibus Po. Romanus prior nõ deficiet: Si prior defecerit, publico cõſilio, dolo malo, tu illo die Iupiter ita Po. Romanũ ferito, ut ego hũc porcum hodie feriã: tãtóque magis ferito, quãto magis potes polleſque. Vbi id dixit, porcũ ſaxo ſilice percuſsit. Eodem modo pars altera per ſuũ ſacerdotẽ, ſuumq; dictatorem peragit.

Belli indicendi mos. Quũ autẽ bellum per Fœciales indicũt, hoc more utũtur: Fœcialis haſtã ferratã, præuſtam, aut ſanguineam ad fines eorũ quibus bellũ indicit, defert: nec minus puberibus tribus præſentibus abijcit, QVOD populi priſcorum Latinorũ, hominéſue priſci Latini aduerſus

populum

populum Rom. *Quiritiũ fecerunt, deliquerunt, quòd populo* Rom. *bellum cũ* Latinis *priſcis fieret, ob eam rem ego populusq́ue* Ro. *populo priſcorum* Latinorũ, *hominibusq́;* Latinis *bellum indico, facioq́ue.* Vbi *dixit, haſtam in fines eorum emittit, ex quo bellum iuſtum eſſe intelligitur.*

De *ſacerdotio* Patris *patrati.* Cap. 10

Hæc & plura ſcribit Liuius libro primo. Seruius circa principiũ noni Aeneid. ſcribit Patrem patratum fuiſſe principem fœcialium. lege Gellium cap. 4. lib. 16. & Plutarchum problem. 62.

PATRIS Patrati *ſacerdotium, etſi apud* Liuium *à* Fœciali *haud differre uidetur, aliquãto etiam longè abfuiſſe apparet: tamen quòd & nomen iſtius, illiusq́ue, atque officium nonnihil intereſſe uideatur, utique & de utroque ſeorſum dicere uiſum eſt.* Vtcũque *eſſet, his deſcriptis non certe*officit immoueri, ſed partes plures duntaxat aſcripſerim.* Patris *patrati uſus eodem tempore, quo* Fœcialis *apud* Romanos *prodit: nam & in feriẽdis à* Fœciali *fœderibus,* Patris *patrati opera authoritáſque exigebatur. Ad patrandum enim, id eſt, ſanciendum iuramentum, ubi de fœderibus conuenerant, admitti conſueuere. Creauit autẽ* M. Valerius *primus* Fœcialis, Sp. Fuſium *primum* Patrem *patratũ, eo bello quod* Tullus Hoſtilius *cum priſcis* Latinis *geßit, uerbena caput capilloſq́; tãgens.* Alias *præterea partes, ſcilicet repetẽdi,* Patri *patrato dedit* Ancus Martius, *eum morem ab antiquißima* Equiculorum *gente repetẽs.* Eius *rei formula antiquißima eſt huiuſcemodi:* Legatus *idémq;* Pater *patratus, ubi ad fines eorum uenit unde res repetũtur, capite uelato (filum lanæ uelamẽ eſt)* AVDI Iupiter, *inquit, audite fines*

**Officio immutauerim, aliàs.*

Patris patrati partes.

cuiuſcunque ſint gentis numina, audiat Fas. Ego *ſum publicus nuntius* Po. Ro. *pie iuſtéque legatus uenio, uerbis meis fides ſit.* Peragit *deinde poſtulata, inde* Iouem *teſtem facit:* S I *ego iniuſte impiéque illos homines, illasque res dedier* Po. Ro. *mihíque expoſco, tum patriæ cõpotem me nunquam ſinas eſſe.* Hæc *quum fines ſupra ſcandit, hæc quicunque ei primus uir obuius fuerit, hæc portam ingrediens, hæc forum ingreſſus, paucis uerbis carminis, concipiendíque iuriſiurandi mutatis, peragit. Si non dedũtur quæ expoſcit, diebus tribus & triginta (tot enim ſolẽnes ſunt) peractis, bellum ita indicit:* A V D I *Iupiter, & tu* Iuno, *ac* Quirine, *dijque omnes cæleſtes, uos terreſtres, uóſque inferni audite.* Ego *uos teſtor (populum illum quicunque eſt, nominat) iniuſtum eſſe, neque ius perſoluere. Sed de iſtis rebus in patria maiores natu cõſulemus, quo pacto ius noſtrum adipiſcamur. Cum his nũtijs* Romam *ad conſulendum redit. Confeſtim rex, dictator, conſul, ſiue quis alius* Senatum *habuerit, ex his fermè* Patres *cõſulit uerbis:* Q V A R V M *rerum, litium, cauſarum condixit* Pater *patratus* Po. Ro. Quiritiũ Patri *patrato priſcorum* Latinorum, *hominibusque priſcis* Latinis, *quas res nec dederunt, nec fecerũt, nec ſoluerunt: quas res fieri, dari, ſolui oportuit. Dic (inquit ei, quem primum ſententiam rogat) quid cenſes?* Tum *ille,* P V R O *pioque duello quærendas cenſeo:* Itaque *conſentio conſciſcóque.* Inde *alij ordine rogabantur: quandoq; pars maior eorũ qui aderant, in eandem ſententiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum, ut* Fæciales *in iactu haſtæ, ut dictum eſt, bellum indicerent.*

De *ſacro-*

De *Sacrorum* Rege. Cap. 11

Ex Liuio in princip. ſecundi. Plura Dionyſius in princ. 5.

REX *ſacrorũ, qui & Sacrificulus dicitur, creari cœptus eſt* Iunio Bruto *&* M. Valerio *primis conſulibus.* E*ius creandi occaſionem dedit, quòd quum nuper exactis regibus pleraque ſacra à ſolis regibus obiri conſueta, regum exactione uacare uiderentur, idque moleſte admodum populus ferret, utpote quòd cultui diuino regũ exactione uideretur derogatum, Sacerdotem creari placuit: quem, quo minus eidem authoritatis* *ineſſet, regio nomine decorarũt, ſacrorum* Regem *appellantes.* Subiecerunt *tamen* Pontifici Maximo* *ne ſimilius dictioni fuiſſet ſuppoſitus, iam exacti reges, reducti reges eſſe uiderentur, uel crederentur. Quæ uerò huic partes iniunctæ eſſent, nunc temporis minime reperiuntur.* Sacrificulus. *deeſſet, aliàs. *Ne ſi nullius ditioni, aliàs.

De *ſimulachri traiectione* Matris *deorum.* Cap. 12

Sũpta ex Liuio lib. 9. 3. Decadis. Sillio in princip. 17. Plura Ouidius 4. Faſt. Multa ad hoc facientia ſcripſi in annotationibus Solini, cap. 7. De cauſa ſacerdotij ſpadonum, lege Naſonem 4. Faſto. ibi, Phryx puer. Aug. cap. 25. lib. 7. Ciuit. dei. Plura notaui in cõment. Claudiani lib. 2. in Eutrop. ibi, Labentem patriam.

GALLOS *quidem* Berecynthiæ, *ſiue illam deorum* Matrem *dicere mauis, dedicauit antiquitas: eámque religionem ut pleráſque alias, è* Phrygia Romã *reduxit: & eo quidem tempore, quo huiuſcemodi carmẽ ex libris Sibyllinis relatum eſt:*

Mater *abeſt, matrem iubeo* Romane *requiras:*
Quum ueniet, caſta eſt accipienda manu.

Hoc *reſpõſum quum diu torqueret* Patres *(quæ enim ma*

ter eſſet, aut unde petenda, nõ ſatis reperire poterãt Phy-*ſici)* Apollinis *oraculum conſultum miſere: miſsi huiuſce-modi reſponſa attulerunt:* Diuûm, Apollo *inquit, arceſsi-te* Matrem, *quam* Idæo *quidem iugo reperietis.* Miſsi *ergo in* Aſiam *legati, datum negotium ut perquiſitum ac tan-dem compertum deæ ſimulachrum,* Romam *reducerent.* Sed *quum* Attalus *rex* Aſiæ, *cõperti à legatis ſimulachri traiectionem negaret,* Romanis *fruſtra iam abire parã-tibus, uocem eidem & creditam eſſe deæ ferunt,* Ipſa *in-quit, peti uolui,* Romámque, *quod deorũ omnium dignũ domiciliũ eſt, deduci.* Quo *miraculo exterritus* Attalus, Romanis *ilico ſimulachri tranſlationem conceſsit.* Mari *ergo traiecto* Romam, *ut traditum eſt, cùm* Tyberi *nauis ſimulachro onuſta uectaretur, omni genere hominum ex urbe prodeunte cum carminibus, ſacriſque, in ſicco litto-re adhæſiſſe ferunt.* Et *quũ omnis multitudo funibus in-iectis, ſummo conatu adniteretur, nulla tamen ui auelle-re hærentem ualuit.* Erat *autem in turba* Romanorum Claudia Quinta Veſtalis *uirgo præſtantiſsimæ formæ, cuius exquiſito habitu, multiſque pleno illecebris, uiolatæ eius uirginitatis publica ſuſpicio circunferebatur.* Procu-*buit ergo puella ad pedes ſimulachri, orans obteſtanſque deam, ſi inquit,* Læſæ *uirginitatis me ream criminantur, tuum,* Dea, *teſtimonium, uti rem indices, quæſo: ut ſi tuo damnata teſtimonio* Dea *fuerim, admiſſa morte luam: ſin hac labe puram argueris, tum tu caſtiſsima caſtas ma nus proſequere obſecro.* Vbi *hæc dixit, recte qua alliga-ta erat nauis, manu arrepta, puellæ admodum parum conantis facilè tractum proſequuta eſt hoc pacto in ur-bem*

bem. Scipio Naſica *ſolus dignus, cuius manibus tangeretur, reciperetur que ſimulachrũ, iudicatus eſt.* Datũ ergo *Scipioni negotium, ut tẽplum deæ magnifice ſtrueret, & eius cultui ſacerdotes dedicaret, quos more deæ uetuſto, ſpadones oportebat, non alio pacto ad id ſacerdotium legendos. Cuius quidem inſtituti hoc in cauſa fuiſſe commemorant:* Dilexiſſe Cybelem *puerum quendam* Phrygium, *dilectóque hanc conditionem adieciſſe, ne caſtitate polluta admitteretur, puerum tamen nympham* Sangaridem *deperiſſe, & quum apud eam ſub arbore ei nymphæ dicata, una quieſcerent, nocte dormientes, deam, arborem cum ipſa nympha trucidauiſſe, adoleſcẽtem metu ferè exanimatum, in uicinum montem, cui nomen* Dindyma *eſt, confugiſſe: doloréque amentem, pudoréque admiſſi facinoris, membrum quo deliquerat, abſcidiſſe.* Hac *ratione facti dea memor, per eiuſmodi homines perpetuò ſibi miniſtrari uoluit. Gallorum uerò nomen à flumine* Phrygiæ *uetuſto, quod templo huius deæ uicinum eſt, tractum ferunt: cuius, ut ferunt, fluuialis undæ ea uis eſt, ut potantes inſanire compellantur.* Gallorũ ſacerdotũ origo.

De Duũmuiris ſacrorum. Cap. 13

Duũmuiri ſacrorum à Tarquinio Superbo creati ſunt, ut lib. 4. docet Diony. Gell. autẽ cap. 19. lib. 1. ait, Ad libros tres Sibyllinos, quaſi ad oraculum, quindecim uiri adeunt, quum dij immortales publice cõſulendi ſunt. De dedicatione ædis Caſtoris à Poſthumio, lege quæ ſcribunt Antonius & Marſus in fine 1. Faſto.

DVVMVIRI *ſacrorum, quantum monumẽta ueterum legendo conſequi ualui, ſacris libris legendis, carminibusque* Sibyllæ, *fatiſque* Po. Ro. *interpretandis præ-*

rant, ut Apollinis ſacrarúmq; ceremoniarum Antiſtites erant: & quoties prodigia magnos aliquos rerum euentus auſpicantia emerſiſſent, lectiſternijs ad puluinaria deorum factis, ut illorum minas auerterent, ſupplicijs ſacriſque placabãt. Eorum etiam ritu proſpere geſtis rebus decernebãtur. Huius ſacerdotij nullam antè mentionem reperi, quàm tempore quo ædes Caſtori per filium Poſthumi ſecũdi Dictatoris qui tunc Duûmuir, dedicata eſt: Latino enim bello pater ipſe Dictator uouerat. Cæterùm quũ multo tẽpore duo ad hoc ipſum ſacerdotiũ uiri creati eſſent, ac plebs de ſuo quoque corpore creare Conſules pergeret, neque ad idipſum ſatis uiriũ eſſet, obtinuit tandem, ut qui Duûmuiri in eã diẽ creati fuiſſent, Decẽuiri crearentur, quinque ex Patribus, totidẽ ex plebe electis. Quare ex Duûmuiris, Decemuiri appellari cœpti ſunt.

Decemuiri è Duûmuiris.

De Septemuiris epulonum. Cap. 14

Cice. 3. de Oratore dicit tres uiros Epulones à ueteribus pontificibus inſtitutos propter ſacrificiorum multitudinem. De horum epulis ſcribit Valerius in princip. 2. & Auguſtinus de Ciuit. Vide ſint'ne uera quæ Sypontinus de his aſſeruit.

SEPTEMVIRATVM *epulonum, quanquam ut cõiectari poteſt, genus eſſe ſacerdotij præſumitur, ꝑpterea quòd quum de uacatione Veſtalis ſacerdotij agitur, filiæ Auguris, Decemuiri ſacrorũ, Flaminis, Septemuiri epulonum ſacrorum, ab hoc ſacerdotio excuſationem mereantur, inter ſacerdotia hoc ipſum ſubiungitur. Vtcunque id fuerit, quoniam nihil quicquam de hac re mediocris etiam fidei authoritatíſque reperi, quod huic ordini officium commiſſum eſſet, auſus aſſerere non fui. Plinius tamen*

tamen quum eſſet orationem habiturus, quũ quaſi propter futuros aſtantes timeret, dixit: Stabat medio Conſularis, modò Septemuir epulonum. Sunt adhuc Romæ *in* Pyramide *quadrata inciſa hæc uerba :* Opus abſolutum *diebus* CXXX. *è teſtamẽto* C. Cornelij Tribuni *plebis* Septemuiri *epulonum.*

L. Feneſtellæ de Magiſtratibus Romanorum libellus alter.

SED *quoniã nunc de reliquis magiſtratibus qui ad religionem non pertinent, tractare intẽdimus : alij quidẽ omniũ magiſtratuum maiores, alij uerò minores ſunt. Qui maiores, quiue minores eſſent, paucis animaduertendũ eſt.* Nam Aul. *Gellius pleraq; hac in re ex* M. Meſſalæ *Auguris libris dicta reliquit, cuius uerba hæc ſunt:* Gell.lib.13. cap.14.
Patriciorũ *auſpicia in duas poteſtates diuiſa ſunt: maxima ſunt* Prætorũ, *Conſulũ, Cenſorũ: neque tamẽ eorũ omnium inter ſe eadẽ, aut eiuſdem poteſtatis ſunt: ideóque collegæ nõ ſunt Cenſores* Conſulum *aut* Prætorum: *Prætores collegæ* Conſulum *ſunt; ideoque neque* Prætores *aut* Cõſules, *Cenſoribus, neq; Cõſulibus* Cẽſores *aut* Prætoribus *turbãt aut retinẽt auſpicia.* At Cẽſores *inter ſe, rurſus* Prætores, *Cõſulesq; inter ſe & uitiãt et obtinẽt.* Prætor *etſi collega* Cõſulis *eſt, neq;* Prætorẽ, *neque* Conſulem

*iure rogare poteſt,ut quidem nos à ſuperioribus accepimus,aut ante hæc tempora obſeruatum eſt.*Et in commẽ*tario* 13. C. Tuditani *patet, quia imperium minus* Prætor,*maius habet* Conſul,*&* à *minore imperio minor, à maiore autem maior collega iure rogare non poteſt.* Nos *his temporibus* Prætores Prætore *creãte,ueterum authoritatem ſumus ſequuti, neq; his* auſpicijs in comitio fuimus.*Cenſores *æque non eodem rogantur auxilio,auſpicioque,atque* Cõſules *&* Prætores. Reliquorũ *uerò magiſtratuum minora ſunt auſpicia:ideo illi maiores,hi minores magiſtratus appellãtur.*Maiores cẽturiatis,inquit, *comitijs fiũt: minoribus creãdis magiſtratibus tributis comitijs magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege.* Ex o*mnibus his* Meſſalæ,*uerbis, inquit, manifeſtũ ſit, qui ſint minores magiſtratus, & quãobrem minores appellentur.*Sed *&* collegam eſſe Prætorẽ Conſuli *docet,quòd eodem auſpicio creantur.*Maiora *autem auſpicia dicuntur habere,quia eorum auſpicia magis rata ſunt quàm aliorum.*Conſul *ab omnibus magiſtratibus & comitiatum, & concionem auocare poteſt :* Prætor *& comitiatũ, & concionẽ non uſquequaq; auocare poteſt, niſi à* Conſule: *minores magiſtratus nuſquam neque comitiatum,neque concionem auocare poſſunt.* Ea *re,qui eorum primus uocat ad comitiatum,is recte agit.*Quoniam *bifariam cum populo agi non poteſt,nec auocare alius alij poſſet,ſi concionem habere uolunt,uti ne cum populo agant, quanuis multi magiſtratus ſimul cõcionem habere poßint.* Ex *his uerbis* Meſſalæ *manifeſtum eſt, aliud eſſe* Cum populo a*gere,aliud* Concionẽ *habere.* Nam Cum populo agere, *eſt*

**Comitijs in auſpicio.*

Cum populo agere.

eſt rogare quid populus ſuffragijs ſuis aut iubeat, aut uetet: Cōcionem autem habere, eſt uerba facere ad populū, ſine ulla rogatione. Concionem habere.

De Senatorum origine. Cap. I.

Ex Dionyſio lib. 2. Liuio lib. 1. De ſenatoribus extat titulus 9. primi Digeſtorum. Plura Plutarchus in uita Romuli.

SENATORVM *originem à* Romulo *inſtitutā eſſe, nemo ambigit: quippe qui* Vrbis *parēs & conditor, quū iam nouam ciuitatem uiribus & robore iuuenum affatim à ſe munitam cerneret, haud minoris momēti fore ratus, ſi eādem conſilij ope fulſiſſet, ex primoribus patrum qui tunc aderant ciuibus, centum numero elegit, quos ob honorē* Patres, *ob ætatem* Senatores *appellauit: ut apud* Lacedæmonios, *Senes appellari eos, qui ſummū quendam magiſtratū gerunt,* *C. *ait. Qui uerò ex his primoribus centum* Patribus *geniti ſunt,* Patricij *nūcupati ſunt. Hūc ordinē mox* Tullus Hoſtilius *expleuit,* Alba *à ſe diruta,* Albaniſque *in urbem inductis. Tum* Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Clodiosq; Senatores *accepit. Exactis autem* Regibus, Brutus *conſul, exhauſtum bonis uiris ſenatum intuens, primores equeſtris ordinis adſcribi in ſenatores operam dedit, illosque cōſcriptos patres appellauit: ex quo tempore* Patrum Conſcriptorū *appellatio, locum habere inſtituit.* Penes *hos quidē* Senatores, *adeò ſemper totius* Reipub. *ſumma innixa eſt, ut ne* Reges *quidē,* Cōſules, *aut* Dictatores, *aut alius quiſpiam magiſtratus incōſulto* Senatu *quippiā moliretur, adeò ut quum* Tarquinius Superbus *pleraque præter* Senatus *authoritatē decerneret, tum demum amiſſo regio nomine,* Tyrannus

Patres. Senatores. *alij habēt Cicero. Patricij Patres conſcripti.

appellaretur. Senatores uerò triplicis ordinis fuiſſe reperi: alij enim Patricij, alij Pedarij, nõnulli uerò Conſcripti appellabantur. Patricij ſunt hi maxime, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti ſunt. Conſcripti uerò Senatores, hi qui Regum, Cõſulum, Cenſorúmue decreto in Senatum lecti ſunt. Pedarios autem Senatores uarijs rationibus appellatos inuenio. Alij enim quòd hi non haberent ſententiæ dictionem in Senatu, ſed in aliorũ ſententias pedibus irent, dictos Pedarios putant. Alij, quòd eſſet pleriq;, qui magiſtratus curules adepti, ſella curuli in Senatũ ueherentur, qui uerò pedibus iter facerent, Pedarij nominabantur. M. autem Varro equites quoſdã eſſe ait, quibus amplioribus magiſtratibus functis, nondũ tamen à Cenſoribus in Senatores lectis, non eſſet ius dicendæ in Senatu ſententiæ, quum tamẽ in Senatum uenire liceret, ſed quas ſententias principes dixerant, in eas deſcendebant. De ordine uerò ac ratione conſulendi Senatus, quæ huc uſq; reperi, ea potiſſimum adducam: Aliquãdo enim primò rogari mos fuit, qui princeps in Senatu à Cenſoribus poſitus fuerat: nõnunquã uerò ut etiam hi prius rogarentur, qui Conſules deſignati eſſent, inſtitutũ eſt. Cicero autem in eo libro, quem inſcripſit Catonẽ maiorem de Senectute, tantùm aliquãdo ſenectuti honoris tributũ ſcribit, quòd ut quiſque natu grandior eſſet, ita prior in Senatu ſententiam rogaretur. Vſu tandem introductum eſſe dicitur, ut quem Cõſul ipſe rogaſſet, is prior ex ſentẽtia uerba faceret: aliũ tamen quàm conſularẽ uirum rogari fas fuiſſe negant. Ex qua ſane cõſuetudine C. Iulius Cæſar in eo conſulatu, quem geſſit cum M. Bibulo, tres duntaxat

Marginal notes: Patricij. — Conſcripti. — Pedarij. — Ordo cõſulẽdi Senatus.

duntaxat uiros extra ordinem rogaſſe dicitur, M. *Craſſum,* Cn. *Pompeiũ,* & M. *Catonẽ. Poſt* M. *Craſſum,* Cn. *Pompeiũ, ubi filiam illi in matrimonio collocauit, rogare primùm cœpit. Quum uerò* M. *Catonẽ rogaret, atq; idem quum cõſulebatur de* Repub. *nimis fortè diceret, longioréque proinde oratione uteretur, qua omne ferè tempus quod eſt habẽdũ* Senatui, *tereret, Cæſar uiatorẽ uocauit,* Marcũmq; *Catonẽ, quoniam finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerẽ trahi iuſsit. Catoni, quũ imperio parêret, Senatus cõnſurrexit, & ad carcerẽ proſequebatur. Cuius rei quaſi inuidia motus Cæſar, deſtitit, atq; emitti iuſsit. De more autẽ habẽdi Senatus* M. *Varro rogatu* Põpeij, *librũ edidit, quũ ille primùm* Conſul *cũ* M. *Craſſo fuiſſet deſignatus. Creditur quia foris militiæq; ad eam ætatem occupatus, uellet ciuilis cõſuetudinis, cuius expers erat, fieri peritior. Sed eũ librum in ipſa Varronis ætate perijſſe, idem ipſe in epiſtola ad* Oppianũ *ſcripſit: qua in epiſtola multa ſcribere* Varronẽ *id genus* Aulus *Gellius in cõmentarijs* Noctium *Atticarũ refert. Primùm ibi ſcriptum fuiſſe, per quas perſonas haberi* Senatum *liceret, nominat* Dictatorẽ, *Conſulem,* Prætorẽ, *Tribunũ plebis,* Interregẽ, Præfectũ *urbi, neque ullis alijs ius fuiſſe* Senatũ *frequentẽ fieri iubere aſſerit. Addit deinde extraordinario iure* Tribunos *quoque militares, qui pro* Cõſulibus *eſſent: item* Decemuiros, *quibus imperiũ conſulare tum eſſet: item* Triumuiros Reipub. *cõſtituendæ cauſa creatos, conſulendi* Senatum *ius habuiſſe.* De Præfecto *urbi* Latinorum, *utrum* Senatum *habere liceret, non ſatis conuenire ait, qui licere negauit, quòd ne ille qui*

Varronis liber de more habendi Senatus.

Gel. lib. 14. cap. 7.

dem Senator ſit: proinde ius dicendæ in Senatu ſententiæ non habeat, in rationem adducunt, eáque ætate, quæ nõdum Senatoria ſit, creari. M. *autẽ* Varro, *&* Atteius Capito *ius eſſe* Præfecto *urbi* Senatus *habendi aiunt, quãdoquidem &* Tribuno *plebis, quanquam non eſſent Senatores, ante* ✱Accinium *plebiſcitum ius Senatus habendi eſſet.* Scripſerat *etiam de interceſsionibus, illis uidelicet ius intercedẽdi fuiſſe, qui uel ea poteſtate, uel maiori fuiſſent ijs qui ſenatuſconſultum, aut plebiſcitum uel aliud decretum rogarent.* De *loco habendi* Senatus, *aut ſenatuſcõſulti rogãdi, niſi in locis per* Augures *conſtitutis, quæ templa appellabant, haberi rogaríue poſſe negabãt.* Vnde *& in curia* Hoſtilia, *in* Pompeia, *& poſt in* Iulia, *quũ profana eſſent loca, templa per* Augures *ſunt conſtituta, ut in ijs ſenatuſcõſulta more maiorũ iuſta fieri poſſẽt.* De *tempore uerò habendi ſenatus, ita diſſerit:* Ante *exortũ, inquit, ſolem aut poſt eius occaſum,* Senatuſconſultum *irritum eſſe.* Opus *etiam* Cenſorum *fuiſſe, per quos, & quo tempore factum eſſet ſenatuſconſultum.* De *ætate autem* Senatoria *etiam adoleſcentibus* Senatorũ *Senatũ ingredi licuiſſe, ueterum monumenta legentibus apparet.* Quo *minus uerò tandem in Senatum illi ætati uenire liceret,* Papyrij *prætextati factum in cauſa fuit, ut* Valerius Maximus *ſcriptum reliquit.* Tunc *igitur conſtitutum, ne cui paucioribus uiginti & quinque annis nato Senatum ingredi liceret, ut eſt apud* Plutarchum *in uita* Magni Põpeij. Idem *apud ius ciuile* Romanorum, *quo nos etiã hoc tempore utimur, facilè conſpicari licet.* Qui *uerò* Senatũ *habiturus eſſet, auſpicari primò, atq; immolare hoſtiam debere,*

✱Attiniũ aliâs.

Locus Senatus habendi.

Tempus habẽdi Senatus.

Senatoria ætas.

debere, idem Varro *cēſebat.* Docuit *& de diuinis rebus, prius q̃ de humanis ad* Senatū *eſſe referendum.* Itē *ſenatuſconſulta duobus modis fieri, aut per diſceßionē, ſi cōſentiretur: aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententiam.* De *pignore quoque capiendo: de multa irrogāda* Senatori, *qui quo tempore in* Senatum *uenire debuit, non interfuerit.* Q*uantum uerò ad* Senatorum *familiam pertinet,* Senatoriarum *perſonarum appellatione, & uxores cōtineri decretum eſt.* Adoptiuos *autem filios, etſi antequam patres in* Senatum *eſſent ducti, ſeſe in adoptionem dediſſent,* Senatores *eſſe placuit.* Si *quis autem ex* Patriciorum *ordine,* Plebeio *homini ſe in adoptionē dediderit,* Patriciū *tamen manere cautum eſt: quam legem ea tēpeſtate nullam fuiſſe arbitror, quū* P. Clodius *uir* Patricius, *quo tēpore tribunitia poteſtate fungeretur, qua aduerſum* Ciceronem *factione uteretur, plebeio homini ſe adoptandū præbuit.* Contrà, Senatorum *filiæ, niſi quæ* Senatorijs *hominibus nuptui traditæ eſſent, clarißimarum fœminarū nomine non continerentur.* Senatoris *uerò filium à patre emancipatum, etſi filij nomen iure ciuili amittit,* Senatoriam *tamen retinere dignitatem creditur.* Poſthumi *autem, quanuis poſt patris mortem naſcuntur,* Senatorij *tamen homines appellabantur: eum uerò qui poſtquam pater* Senatu *motus eſt, concipitur, & naſcitur, non eſſe* Senatoris *filium* Proculus *&* Pegaſus *opinabantur.* Si *quis uerò antè conceptus fuerit, quàm eius pater* Senatu *moueretur, nō nocebit filio caſus patris, quo minus* Senatoris *filius cēſeretur.* Sed *ſi pater antequā cōciperet filiū,* Senatoriā *dignitatē amiſerit, ac deinde deceſſerit, filij autē in*

Senatoriæ perſonæ. In *pand. lib.* I. *tit. de* Senatoribus *hæc traduntur.*

aui poteſtate Senatoris reciderent, etſi non quaſi Senatore patre nati uideantur, Senatorij tamen eſſe cenſebantur. Mulieres autem *Senatoribus primò, deinde inferioris ſortis hominibus matrimonio collocatæ, clariſsimarũ ordinis non ſunt.* Itaque impetrare *pleræque à principibus ſolent, ut nuptæ iterũ inferioribus uiris, in* Senatoria *nihilominus maneant dignitate; ut dicitur* Diuum Auguſtum *Iulia* Mammea *cõſobrinæ ſuæ indulſiſſe.* Senatores *uerò* Senatorio *ordine amotos, quanuis capite nõ minuantur, & ciuitatem retineant, iudicare tamen ac teſtimonium dicere prohibet lex* Iulia *repetundarum.*

De Tribunis Celerum equitum. Cap. 2

Dionyſ. lib. 2. Liu. lib. 1. Plutarc. in uita Romuli. Quidã exiſtimant Luceres à Lucumone deo denominatos. Feſtus autẽ Pompeius à Luceo Ardeæ Rege, quòd auxilio fuit Romulo aduerſus Tatiũ bellanti.

TRIBVNOS *Celerum equitum primus* Romulus *creaſſe fertur, quum tres equitum centurias, quarum opera in omni* Reipub. *diſcrimine uteretur, adſcripſit.* Eas *centurias,* Ramnenſium, Tatienſium, *Lucerũ appellauit:* Ramnenſium *à* Romulo, Tatienſium *à* Tatio: *Lucerũ uerò denominatio, ut* Liuio *placet, incerta eſt.* Quos *autem tertios his præfecit uiros, quos ex tribus elegit tribubus,* Tribunos *nominauit.* Fuiſſe *autem numero trecentos ait equites, eò quòd ſingulis curijs, quæ triginta erãt, decem adſciuerit.* Quòd *uerò celeriter accurrere eos uoluit, ſi quando* Reſp. *illorum opera indigeret, appellari* Celeres *uoluit. Sunt etiam qui à* Celere *quodã, qui primus ijs ordinibus à* Romulo *præfectus fuerit,* Remi *interfectore*

4. Faſt. *hoc nomen inditũ eſſe opinentur, ut* Ouidius *in libro* Fa-

ſtorum

ſtorum ſignificare intelligitur.

De *Quæſtoribus.* Cap. 3

Quare autem creati fuerint, docet Pomp. tit. 2. 1. Digeſt. ponit autẽ Quæſtorũ genera duo. Primum eorum qui pecuniæ: ſecundum eorum qui capitalibus rebus praeeſſent. eorũ officium narrat Vlpianus tit. 13. 1. Digeſt. Lege Varronem lib. 1. de lingua Latina.

QVAESTORIBVS *creandis origo uetuſtiſſima eſt, & ante omnes penè magiſtratus:* Iunius *certe* Gracchanus *in eo libro, quem de temporibus ſcripſit, ipſum etiam* Romulum *&* Numam, *duos habuiſſe* Quæſtores, *quos non ſua uoce, ſed populi ſuffragio creatos, ſcriptum reliquit. Cæterum ut* Romulum Quæſtores *habuiſſe non uſquequaque notum eſt, ita* Tullum Hoſtilium Regem Quæſtores *habuiſſe conſtat. Quod uerò publicæ quærendæ pecuniæ præpoſiti eſſent, appellatos aiunt. Quæſtorum uerò ærarij, & urbanæ pecuniæ curã agere,* Prouincias *partim exigẽdis uectigalibus ſortiri, plerique (ut* Gracchanus *dixit) epiſtolis in* Senatu *legendis occupari.* Iique *nuncupati* Candidati Principis. Nonnunquam *autem maleficia conquirere* Quæſtoribus *negotium traditum eſt, ex quorum exercendis quæſtionibus,* Quæſtores *dictos fuiſſe,* M. Varro *opinari uidetur.* Quæſtores *ut ferè omnes reliquos magiſtratus, tam plebeios quàm patricios promiſcue creari obtinuit: quæ poteſtas quoniam minoribus adſcribitur, neque prehenſionem, neque uocationem habet.* Et *quemadmodum priuati, in ius ad* Prætorẽ *uocari ſolent, eadem gerendorum honorum, dicendæque in* Senatu *ſentẽtiæ, initium fuiſſe perhibetur.* Etiam *quia de capite ciuis* Romani, *iniuſſu populi nõ erat permiſſum* Candidati principis.

Conſulibus dicere, propterea Quæſtores *conſtituebantur à populo, qui in capitalibus præeſſent rebus.* Ii *appellabantur* Quæſtores *parricidij, quorum & meminit lex duodecim tabularum.*

Quæſtores parricidij.

De *Interregia poteſtate.* Cap. 4

Ex Dionyſio lib.2. & Liuio lib.1. Plutar. in uita Numæ.

ROMVLO *ergo humanis iam rebus ſubducto, fluctuantibus* Patrum *animis, quo pacto* Rempublicã *procurarent, quem in demortui* Regis *locum ſuffecturi, aut quo tandem pacto eſſent, ne noua multitudo ſine* Rege *ac duce paſſim uagaretur, ac uicinorum tãdem irritatis animis, urbem rectore uacuã uis aliqua externa adoriretur: difficultati rerũ conſulendũ rati, centum* Patres *decem decurijs factis, ſingulos ex ſingulis legũt, qui ſummæ rerum præeſſent.* Ex *ijs unum qui inſignibus imperij, & faſcibus eſſet, decernũt.* Quinque *dierum ſpatio finiebatur imperiũ: eóq; pacto uiciſſim inter ſe ſortiebãtur, dum orbe exacto annus circũageretur.* Sed *huius imperij quũ iã pertæſum uideretur, ac plebs pro uno* Rege *cẽtum ſortitam eſſe quereretur, audiréntque ea moueri* Patres, *qui uel imperium poſituri eſſe uidebantur, per ſpeciem beneficij ultro offerendum rati, ſummam poteſtatem populo permittunt, ſtatuúntque ne plus iuris ac poteſtatis futuro* Regi *permitterẽt, quàm apud ſe retinerent: ſimul decernunt, quem populus ipſe* Regem *iuſſiſſet, ita demũ ratus haberetur, ſi* Patres *authores extitiſſent.* Tum Interrex *cõcione aduocata,* QVOD *bonũ, fauſtũ, felixq; ſit, inquit,* Quirites, Regem *create: ſi dignum qui ſecundus à* Romulo *ſit, creaueritis,* Patres *authores fiẽt: atque ea cõditione*

Decuriæ Patrum.

Ex Liuio.

Interrex.

ditione Regē creabant, apud quem ſumma rerum erat. Dum regia poteſtas uacans erat, Interrex appellabatur. Apud minores uerò Romanorū, quū Reip. cauſa abeſſent Cōſules, neque habēdis comitijs intereſſe poſſent, ſiue uitio Cōſules creati eſſent, ſi Dictatorem comitiorum cauſa dici non placuiſſet, res ad Interregē deducebatur, ac per Interregem conſularia comitia habebantur.

De Duûmuiris capitalibus. Cap. 5

Liuius lib. 1. Dionyſius autem lib. 3. dicit cognitionē ſororicidæ permiſſam populo. Pomp. tit. 2. primi Digeſt. Conſtituti ſunt, inquit, & Triûmuiri capitales, qui carceris cuſtodiā haberent, ut quum animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret. Varro etiam meminit lib. 1. de lingua Latina.

SI *Duûmuiratus capitalis repetere originē uolueris, uſque à Tulli Hoſtilij Regis temporibus erit repetenda. Is enim bellum cum Albanis geſturus, copias iam è cāpis in aciem eduxerat. Tum Metius Suffetius Albanorū dux, Regē Romanorum ad colloquiū uocauit: qui ubi in cōſpectum uenerūt, diu de conditionibus pacis inter eos agitatum eſt: hanc tandem conditionē inierunt: Erāt in exercitu Albano tergemini fratres, qui Curiatij appellabantur, ut hi cum tergeminis Oratijs Romanis ferro dimicarent: utrius populi ciues uictores eſſent, is populus cum bona pace alteri imperaret. Armati ergo hinc Oratij, illinc Curiatij, in campum prodeunt: diu uario marte pugnāt, ad extremum tres Curiatij, atque ij quidem omnes ſaucij, duos ex Oratijs obtruncant, tertio integro relicto. Iuuenis ergo integer corporis animique uiribus, ne ſiſtendo tutari ictus nō poſſet, ambire cāpum inſtituit: ex Curia-*

tijs, qui ualidior erat, metu exanimatum fugere ratus, perſequi illum, ægre licet, pergit. Oratius *ubi alterũ longè ab alijs eſſe cernit,* Curiatium *aggreditur, parúmque ualidũ facilè obtruncat.* Accurrentẽ *fratri ferre auxiliũ, primo illo etiã infirmiorẽ et uix ſuſtinentẽ arma, facilius occidit.* T*ertiũ graui uulnere, metúque grauiore, minore negotio cõfodit.* Iu*ueni ergo* Oratio *omniũ cõſenſu glorioſiſsimus triũphus decernitur.* Triũ*phanti ergo cũ omne genus hominũ, tũ* Oratia *ſoror uenit obuiã.* H*æc* Oratia *alteri ex* Curiatiis *fortè deſpõſata fuerat: quæ ubi cõſpexit occiſi nuper à fratre uiri pendentes ab haſta exuuias, lamentis & fœmineo eiulatu complebat omnia: cuius rei indignatione ſororẽ interfecit, ratus publicam lætic̨iam turbaſſe.* T*riumpho ergo acto,* Oratius *ad* Regem *trahitur, in carcerem ſeruandus traditur: ergo omniũ ſententia* Oratium *damnat capite: ſed recens tam inſignis facti memoria permultum fauoris à* Rege *ipſo ſibi uẽdicat.* D*ilationẽ ergo iudicij* Rex *quæritans, tũ primùm* Duũ*uiros creat, quæſtionẽ iudicij ab ſe ad illos reijcit.* Q*uid plura?* D*uũmuiri plectendum capite* Oratium *pronuntiant: ſed* Oratius *ab illa ſententia populũ appellat.* Res *ad populi iudicium reijcitur.* T*um uerò ſenis, orbíque trium liberorum parentis lachrymis, & pro cõcione orationibus acta, inſignis actæ rei recente memoria, reum iuuenẽ populus abſoluit.* T*ũ ergo* D*uũmuiris capitalibus initium eſſe cœpit, unius tamẽ*argumẽto* Triumuiri *collegæ facti ſunt.* Q*uod uerò capitalibus quæſtionibus præeſſent, & carceris rerum capitalium agerent cuſtodiam,* Capitales *appellati ſunt: cuius etiam magiſtratus in dãnatione* C.

*augmento

Manlij

Manlij Capitolini opera uſum populum Ro. *Liuius meminit*. Eorundem *interuentu* Triumuirorum *in eos qui cum* L. *Catilina coniurauerant, animaduerſum eſt, ut meminit* Salluſtius.

De Præfecto *urbis.* *Cap. 6*

Quæ ſcribuntur hoc titulo, habentur ferè omnia ab Vlpiano titu. 12. primi Digeſt. Gellio cap. ulti. lib. 14.

DE PRAEFECTO *urbis nuſquam antea quicquam reperitur, quàm de* Sp. Lucretij, *patris* Lucretiæ *præfectura: nõ tamen alios* Reges *præter* Tarquiniũ Superbum, *præfectos urbi creare potuiſſe negauerim. Quo ſeſe res uertāt, quum* Regibus *proficiſci opus foret, penes* Præfectũ *urbis ſumma rerum relinquebatur.* Vbi *autem imperium propagatũ eſt, totius* Italiæ *iuriſdictio ad* Præfectum *urbis delata eſt. Omnia enim crimina quæ per totã* Italiam *admittebantur, ut epiſtola diui* Seueri *ad* Fabiũ Cylionem *cautum eſt,* Præfectus *urbis ſibi uẽdicat.* In *initio uerò eius epiſtolæ ita ſcriptũ eſt: Quũ urbem noſtrã fidei tuæ cõmiſerimus, quicquid intra urbem admittitur, ad* Præfectũ *urbis uidetur pertinere. Sed & ſi quid intra centeſimũ lapidem admiſſum ſit,* Præfecti *urbis ad cognitionẽ pertinet. Si ultra centeſimum lapidẽ admiſſum fuerit, urbis* Præfecti *notio nõ erit. Audiet ſeruos qui ad ſtatuã cõfugerint, aut qui de dominis cõquerantur, quòd de ſuo peculio empti, non manumittantur. Audiet dominos egentes, & qui ſe ægros eſſe dicant, deſiderẽtque ſibi à libertis ſuffragium impendi.* Relegandi *etiam deportandique in inſulã, poteſtatem* Præfectus *cuiuſmodi obtinet. Si quis autem ſeruum ſuum in uxorem ſuam adulteriũ*

Eadem ferè ad uerbum prodita in Pã. de offic. Præfect. urbis.

tiatione, profectionibus, aduocationibus, & foro, ad tẽpus & in perpetuum. Sed quũ multo tempore Præfectus *urbi creatus fuerit, demum illius ditione delata ad* Prætorem, *& tranſlata,* Latinarũ *feriarũ duntaxat creari cœptus eſt.* Et *quum cæterorum omnium magiſtratuum fora quieſcerẽt, ſoli* Præfecto *urbi* Latinarum *ſubiacent, ne quis alteram magiſtratuum ſpeciẽ arbitraretur.* Pleraque *quæ ad* Præfecti *ditionem pertinere uidebantur, de induſtria omiſſa ſunt.*

De Conſulibus. Cap. 7

Sumpta ex fine primi Liuij, ex 4. Dionyſii, Pomp. tit. 2. primi Digeſt. De offi. Conſulis habetur. tit. 10. primi Digeſt. Auguſtinus cap. 16. lib. 3. Ciuitatis. Primi Conſules Calendis Ianuar. creati ſunt. Inde factum eſt, ut Ianuarius primus menſis anni à Romanis haberetur. Plutar. problem. 18.

CONSVLAREM *poteſtatem* Regiæ *poteſtatis exemplo accerſitam fuiſſe, uetuſtatis monumenta declarãt.* Exactis *enim* Regibus, *duo uiri creati ſunt, quibus prӕterquã quòd annuũ imperiũ datũ eſt, nihil aliud immutatum eſt.* Itaque *lictores, et trabeam, cæteráque* Regum *inſignia tenuere. quòd conſulere rempublicam deberent,* *Conſules appellauere.* Iniunctúmque, *ut omnium, quæ è republica fore arbitrabantur, diligenter curam agerent.* Primi *Cõſules poſt exactos* Reges *fuere* L. Iunius Brutus, *&* L. Tarquinius Collatinus. *Brutus cum collega egit, ut penes alterum duntaxat faſces forẽt: ne ſi penes utrũque populus cõſpexiſſet, duplicatum terrorem ex uno ad duos* Reges *quereretur.* XII *erant numero lictores, qui cum faſcibus uirgarum ſecurim cuique Cõſulum præfe-*

Conſules unde.

rebant. Quem numerũ lictorum collegiſſe Romulum *ferunt, eo quòd duodecim uultures in* Auẽtino *montẽ, quũ augurijs cum fratre contenderet, inſpexit.* Nonnullis *autem atque idoneis authoribus, hoc ut pleraq; alia, ſcilicet apparitores, ſellam curulem, togam & prætextã, ab* Ethruſcis *finitimis populus adſciuiſſe ueriſimilius uidetur.* Ethruſcos *enim quum duodecim populis conſtarent,* Rege *communiter creato, unum lictorem* Regi *ſingulos exhibuiſſe.*

Lictores unde.

Lictores *autem à ligando dictos exiſtimãt, quòd quem* Conſules *prehẽdi ligaríque iuſsiſſent, præſtò eſſent ad prehendendum, & uenientes* Conſulibus *obuiam, de equo deſcendere iuberent.* Iunio *autẽ* Bruto *altero ex primis* Conſulibus *in bello extincto, quũ ſolus* P. Valerius *in conſulatu remanſiſſet: (hic enim in* Tarquinij Collatini *locũ ſuſceptus erat, quòd ille ob inuiſum* Tarquiniorum *genus, ſe cõſulatu abdicare cõpulſus eſſet) ut ſunt mutabiles uulgi animi, in ipſum non inuidia modò, ſed ſuſpicio etiam cũ atroci crimine oborta eſt: & quũ* Conſul *aduocata cõcione ſe expurgaſſet, author eſſe inſtituit ferẽdæ legis, ut aduerſus oẽs magiſtratus eſſet prouocatio. ad populũ. Tũ uerò cõſularis authoritas, regiæ poteſtati longe inferior eſſe cœpit: ac libertatis iacta ſemina mirum in modum conualuiſſe uiſa ſunt.* Conſules *niſi à* Patribus *creari, quòd apud alios auſpicia non eſſent, religiõnẽ fore aliquando creditum eſt. Profligato tandem* Gallico *bello (eo*

Torquati cognomẽtum.

ſcilicet quo T. Manlius Torquatus *torque hoſti* Gallo, *quem ſingulari certamine occiderat, detracto,* Torquati *cognomen ſibi poſteriſque ſuis clariſsimum dedit) aſsiduis tribunitijs ſeditionibus uicti, alterũ ex plebe* Conſulem

lem creandum conceſſere. Primus autem de plebe Conſul L. Sequacius creatus eſt: & quũ antea Tribunos militũ, qui pro Cõſulibus eſſent, ex ſuo quoq; ordine creari plebs obtinuiſſet, ſæpenumero creationi Tribunorũ, conſularis poteſtatis intermiſſio occurrit: adeò ut duobus aliquãdo, nonnũquã pluribus, ſæpe etiã paucioribus annis cõſulare imperiũ uacauerit. De conſtitutione uerò cõſularis poteſtatis, id uulgò compertum eſt: habitis ſcilicet per Cõſules, ſiue alterum duorum, ſiue per Interregem aut Dictatorem comitijs, quæ tribuum, centuriarũmq; cõuentu ac ſuffragijs conſtant, & in campum Martium accitis, qui conſulatum petituri erant, in campũ deſcendunt: atq; eò quòd tunc cãdidis ueſtibus induti ſunt, Candidati uocãtur. in quem igitur populi ſuffragia, conſularibus habitis comitijs ſuffragijsque rite peractis, concurrebant, is erat Conſul deſignatus. Sed quoniam de comitijs habuimus mentionem, non incongruum eſt, hìc nonnihil ex ijs quæ ad nos uſq; peruenerũt, adſcribere. Comitiorũ enim alia Calata, alia Tributa nũcupantur. Calata uerò dicta, ꝙ per lictorem curiatim calari, id eſt, uocari ſolebãt. Ea uerò in Centuriata & Curiata diuidũtur. Curiata ex curijs, quæ triginta numero erant, & omne genus ciuiũ cõtinebant, per curiatum lictorẽ uocabantur. Centuriata uerò per cornicinẽ ex cenſu & ætate accerſebantur. Tributa uerò ex omnibus regionibus urbis, ac tribubus (ut reor) nuncupata cõſtabant. Centuriata autẽ fieri intra pomœriũ nefas erat, quia exercitui (ut ferunt) niſi extra urbem imperari ius nõ ſit. Propterea Centuriata in cãpo Martio haberi, quòd exercitui imperari præſidij cauſa

Candidati.

Comitiorũ diuerſitas.

ſolitum ſit. Illud prætereà neceſſarium cõſulatum petentibus, ut per ſeipſos comitijs intereſſent: per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur. Quinetiã perſcribendis cæteris magiſtratibus obſeruatũ uideo. Eam prætereà poteſtatem, de qua agimus, & filij familiàs, & ſui iuris conſtituti conſequuntur, ſeque ipſos apud ſe ſua authoritate emancipandi facultas eſt. Tandem etiam inſtitutũ, ut qui Cõſules fierent, ipſo iure ſine emancipatione à patriæ poteſtatis uinculo liberarentur.

De Dictatore. Cap. 8

Sumpta ex 2. Liuij ferè omnia. Plura notatu digna ſcribit Dionyſius circa finem 5. Id autem anno 9. poſt reges exactos factũ eſſe ſcribunt Eutropius cap. 2. primi, & Euſeb. lib. temporũ. Legem de prouocatione habes à Liuio lib. 3. Pomponio titu. 2. primi Digeſt.

DICTATOREM Albanos prius quàm Romanos habuiſſe, quippe qui Metium Suffetium habuerunt, teſtis eſt T. Liuius. Apud Romanos uerò primus Dictator factus eſt T. Largius primùm Conſul, quo anno, quibúſue Conſulibus, nõ ſatis cõſtat. Illud uerò liquet, Latino Sabinóque bello impendente, quadragintáue populis in Romanos coniuratis, concitante* Mamilio Octauio Tuſculano, Tarquinij ſuperbi genero, qui eum penes exulabat, Dictatorem Romæ creari inſtituiſſe. Ea ſumma quidẽ poteſtas apud Romanos fuit: à qua nec prouocãdi ius fuiſſe, & animaduerſum in caput cuiuſq; ciuis Romani, totiúſque Reipub. ſummam ditionẽ penes ipſum habuiſſe, ueterum ſcripta teſtãtur. Lictores, & uniuerſa Regum inſignia Dictatori attribuêre. Quia autẽ ſummum ei in populum ius, ſummáque poteſtas fuit, Magiſter populi cognominatus

*Manilio aliàs.

Magiſter.

gnominatus eſt: ex quo factum, ut qui poteſtatem aliquã de publico haberet, utpote quòd à ſuprema Dictaturæ *po teſtate ortum duceret,* Magiſtratus, *uelut à candido* Can*didatus uocaretur.* Dictator *autẽ nullo alio pacto creari cõſueuit, quàm quum uis aliqua maior de improuiſo oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur.* Prius *nõ niſi è* Patribus, *uelut pleraque alia,* Dictatorem *legi fas fuit.* Tãdem, *ut cætera quoque, idipſum imminutum eſt.* Bello *enim quod populus* Romanus *cum* Faliſcis *geſſit,* T*arquinienſibúsq;, primus de plebe* Dictator *creatus eſt* C.Martius Rutilius, *qui et ipſe* Magiſtrum *equitũ etiam de plebe hominem* L. Plautium *dixit.* Hũc *magiſtratũ, quoniam quamampliſſimus eſſet, non niſi ſex menſes retinere licuit: quòd uerò futuros dictitare magiſtratus ſolitus ſit, appellatum eſſe* Dictatorem M.Varro *ait.* Huius *etiã prætextu magiſtratus* L. Sylla, *ac deinde* Iulius Cæ*ſar* Remp'. *oppreſſere, tyrannidis inuiſum atque infame nomen euitare cupientes.* De Dictatore *ergo, quantũ per ueterum diſquiſitionem licuit, diximus.*

C. Plautiũ alij.

Dictator unde appellatus.

De Magiſtro *equitum.* Cap. 9

Sumpta ex 2. Liuij, & 5. Diony. circa finẽ. Eutro. & Euſeb. ut ſuprà. De hoc magiſtratu. tit. 2. & 11. *primi Digeſt.*

QVALES *tribuni* Celerum *apud* Reges, *tales ferme apud* Dictatores Magiſtri *equitum fuere: & ut* Dictatori *ius ſummum in populum fuit, ita in omnes milites & accenſos* Magiſtro *equitum fuiſſe, traditũ eſt.* Primus Magiſter *equitum* Sp. Caſſius *fuit, à* T. Largio *primo* Dictatore *creatus.* Id *demum officij fuit* Magiſtris *equitũ apud* Dictatores, *quod tandem* Præfecto *prætorio*

Præfectus prætorius.

apud Cæſarem.

De Tribuno plebis. Cap. 10

Liuius omnia lib.2. Diony. uerſus finem lib.6. Auguſtinus cap.18. lib. de Ciuit.2. Ouid.3. Faſt. ibi, Plebs uetus. Sacer autem mõs ideo dictus eſt (authore Feſto) quoniam Ioui ſacer erat.

TRIBVNIS *plebis creandis initium fuit ſeceſsio plebis à* Patribus *in montem* Sacrum *facta*. Trãſacto *enim bello, hinc* Volſcorum, *illinc* Aequorũ *atque* Sabinorum, *quum ex promiſsis* Patrum *ferendæ legis, de liberanda à nexibus fœneratorum plebe, ſpes quibuſdam certis indicijs uerſaretur, quæ tũ quadam ac nimia luſione protrahi uideretur à* Patribus, M. Valerio *Dictatore creato, qui ad populares ſeditiones comprimendas, ingẽsq́ue gerendum bellum mitteretur: quúmque pro plebe ad ferẽdam legem intercedere cœpiſſet, & ſe & plebem fruſtrari uideret, magiſtratu ſe abdicauiſſet, accideretq́; ad indignationẽ plebis, quòd* Patres *plebis animos à ſeditionibus auertere rati, ſub prætextu ſacramenti* Cõſulibus *præstiti, nouo bello cogere ad militandum adnitebantur.* Plebs *permoleſte id ferens, in montem* Sacrum, *qui eſt trans* A*nienem, tertio ab urbe miliario, ſeceſsit.* Quod *quum ingentem trepidationem incuſsiſſet* Patribus *(quonã enim modo urbem omnium militum robore exhauſtam, ſi qua uis belli aliqua ex parte irrepſiſſet, tutari* Remp. *facultas dabatur?)* Menenium Agrippam *ſummæ ea tempeſtate authoritatis uirũ, plebi charũ pariter ac* Patribus, *legatũ ad componendam popularẽ ſeditionẽ decernũt: qui graui uſus oratione, in qua apologum de cõſpiratione membrorum cõtra uentrem induxit, quemadmodum uẽtri ea*

conſpiratio

conſpiratio cladem attulerit, uſq; eò deliniuit plebis animos,ut illius opera pacem cũ Patribus *inuerit*. *In cuius pactione fœderis,conuenit, uti plebeios in urbe magiſtratus obtinerẽt.*Duos *ergo* Tribunos *tũ habere plebs cœpit,* A.Virginio.T.V*etuſio* Con*ſulibus*. *Alia rurſus ſeceßione tres additi,*Appio Claudio *et* C. Quintio Cõ*ſulibus*.Mox *quinq; itẽ alÿ,*Con*ſulibus* M.Oratio Puluillo,*&* Q.Minutio. *Hoc pacto decem* Tribunis *in plebem* Romanã *fuit iuriſdictio*.Tribunorum *uerò tanta creuit authoritas, ut quicquid* Senatus *decreuiſſet,ita demũ ratũ haberetur,ſi* Tribuni *approbaſſent.*Stabãt *ergo in ueſtibulo curiæ ubi habebatur* Senatus *(templũ enim ingredi nõ licebat) & quæcunque* Senatores *decreuiſſent,*Tribunis *animaduer tenda perferebantur: ut ſi pro* Republica *fore uiderẽtur, approbarent : cætera ad arbitrium reÿcerent: tanquam ſenatuſcõſulta approbaſſent,*T.*literã in tergo adÿciebãt,* *T.litera.* *haud alio pacto rata iudicatũ iri. Sed de* Tribunitia *poteſtate,ſi latius+patere uobis uoluerimus,*Labeonis Anti- *+Facere ſtÿ iuris peritißimi conſtat ſentẽtia: cuius uerba, quem- uerba.* *admodum apud* Aul.Gelliũ *ſcripta reperi,ita ipſe ſcripſi.* *Aul. Gell. lib.13.ca.12* In *quadam, inquit, epiſtola* Attei Capitonis *ſcriptum legimus,*Labeonem Antiſtium *legum atq; morum* Po. Ro. *iuriſque ciuilis doctum apprime fuiſſe: ſed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia,& uecors uſque eò,ut diuo* Auguſto *iam principe,&* Rempub.*obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod iuſtum,ſanctúmque eſſe in* Romanis *antiquitatibus inueniſſet.*Ac *deinde narrat,quid idem ipſe* Labeo *per uiatorem à* Tribuno *plebis uocatus, reſponderit*. Iuſſit *enim*

ei qui miſſus erat, ad Tribunos *plebis redire, eiſque dicere, ius eos non habere, neque ſe, neque alium uocādi, cum moribus maiorum,* Tribuni *plebis prehēſionem haberēt, uocationem nō haberent.* Poſſe *igitur eos uenire, & prehendi ſe iubere, ſed uocandi abſentē ius non habere.* Idq́; *etiam apud* Varronem *in libro rerum humanarū ſcriptum aſſerit* Aulus Gellius. Qui *ſane* Varro *quum* Triūuir *eſſet, aſſerit ſe à* Tribuno *plebis non uocatū fuiſſe: quū* Tribunus *plebis eſſet, neminem uocari iuſsiſſe.* Maximæ *uerò partes* Tribunorum *in interceſsionibus extitere (id quidem eſt uim à cæteris magiſtratibus prohibere fieri) at minores in legibus ad populum ferendis, quæ* Plebiſciſcita *appellantur.* In *quibus ſane rogandis,* Patrū *intereſſe nulli admodum ius fuit.* Quinetiā *in prouincijs proconſularibus aſsignandis, ut idem apud* Plutarchū *in uita* M. *Catonis, maxime in* Tribunatu P. *Clodij uidere licet.* Iſtud *etiam obſeruatum eſt inter* Tribunos, *ſi cæteri omnes unā rem probaſſent, unus uerò id prohibuiſſet, plus cæteris quidem omnibus in ea prohibitione polleret, & reliquos omnes facilè impedire poſſet.*

De Proconſulari Poteſtate. *Cap.* II

Liuius in principio lib. 3. Dionyſius in fine II. *aliter ſentire uidetur. Hæc & plura habentur primi Digeſtorum, titulo* 16. *per totum.*

DE *hac quidem poteſtatis ſpecie, nihil quicquā prius reperi, quàm bello à* Po. Ro. *cum* Aequis *infeliciter geſto, maximoq́ue terrore urbi illato.* Tum *enim* Conſul, *qui in urbe remanſerat, quò celerius delectum facere poſſet,* Proconſulem *creauit, qui obſeſſo collegæ auxilium afferret.* Creatus *eſt igitur* Procōſul T. Quintius, Albo Poſthu-

mio,

*mio, & Sp. Furio Conſulibus. Quòd uero pro Conſulibus mitterentur eorumque uice functuri eſſent, Proconſules appellati ſunt. Iis magiſtratibus cætera quidem Conſularia inſignia conceſſa ſunt, præterquam quòd ſex duntaxat lictoribus uti iniunctum eſt. Qua tempeſtate nõ ordinaria quidem, ſed delegata iuriſdictione Proconſul (de quo agimus) utebatur: quãuis poſtea uſu euenit, ut propria huic magiſtratui iuriſdictio competere inſtituerit. Propagatis enim imperij finibus, complurium & ingentium bellorum adminiſtrandorum cura exorta, obſeruari cœptum, ut quo quiq; anno Conſules fuiſſent, ſequenti Proconſules remanerent, & uarias prouincias cũ imperio ſortirentur. De finibus autem Proconſularibus, quæ nanciſci potui, ea breuiter ſubijciam. Poteſtatem ſuã Proconſul, niſi in ea prouincia quam eſt ſortitus, exercere nõ poteſt, quanuis uoluntariam (ut aiunt) iuriſdictionẽ, eã eſſe authoritatẽ, manumittere ſeruos ſuos apud ſe uolentes, aut ſe adoptandos dari paſſim præſtare. Contẽtioſam uerò iuriſdictionem, præterquã in prouincia tractare nõ poteſt, ne quicquam in prouincia negotiorũ exoriretur, quin ad Proconſulis adminiſtrationem pertinere ſoleat. Sin autem fiſcalis cauſa inciderit, melius faciet ad procuratorem Cæſaris deferre. Si uxorem ſecũ in prouinciam duxerit, quod non feciſſe decẽtius putabitur, *ea quæ deliquerit, in eam iam ipſam animaduertet. *Obſonijs dono miſſis ut prorſus abſtinere non debet, ſic in accipiendis modum ſeruare: ualde enim inhumanũ eſt à nemine accipere: paſſim uerò, uiliſſimum, & penitus auariſſimum.*

*aliàs eáq;. *Xenijs legẽdum erit, nam ſic in Pandect. quoque le-

hæc ſunt trāſcripta. Quāquā et ibi corrupte pro xenÿs exenÿs paſſim uulgus iuriſcōſultorū legat.

Pro alÿs uero rebus dono miſſis, omnino abſtinere Procō-*ſulem oportet.*Item *ab emptionibus omnium rerum præterquam uictus quotid iani cauſa.*Lites *uerò, quæ ſerioſa excuſſione, animaduerſioneq́ue indigēt, ſummatim pertractare ac diffinire nē debet.*Q*uæ cognitionē exactiorē non deſiderant, ut obſequium parentibus, patronis, liberisq́; patronorū exhibeatur, à liberis ſummatim animaduerſa ꝓnuntiare poterit.*Par*ū autē obſequentes patronis ſuis libertos aut patrib. filios, cū uerbis paulo atrociorib. exterreat, tū etiā fuſtiū caſtigatione coerceat, abſq; iudicio ſapiētis, ac fori ſtrepitu.* Nō *habētibus autē aduocatū ob inopiā, ſeu aduerſarÿ potentiā, ultrò exhibeat, ac deniq; uniuerſa expediat, quæ mero (ut aiūt) imperio aſſignari ſolēt.*Id *enim ſignificat gladÿ poteſtatem in facinoroſos, ſeruoſq́ue animaduertendi. Sed quoniam negotiorū prouincialium multitudinem per ſeipſum obire* Procon-*ſulem difficile eſt, legatum* Proconſ*ules habere ſolent, de cuius officio pauca uidenda ſunt.*

Merū imperium.

De Legatis Procon*ſulum*. Cap. 12

Hæc & plura de legatis Proconſulum habentur titu.16. primi Digeſtorum, per totum.

SOLENT *Proconſules ob rerum gerēdarum multitudinem, in* Prouincia *legatos ſtatuere, qui nō propria, ſed mādata iuriſdictione utuntur: quos prius etiā quàm in* Prouinciam *peruenerint, ſibi ſubſtituere non poſſunt.* Si *quid autem* Legato *occurrat, cuius rei grauitas exactiorem diligentiā exigat, ad* Proconſ*ulem remittere* Le-*gatus debet.*Neque *enim animaduertendi, coercendi, ſeu atrociter*

In Pandectis legitur, Legatus ius habet.

*atrociter uerberandi,*Legato *licentia eſt.*Iudices *tamẽ litigantibus,tutores etiã pupillis dare poteſt,cuſtodiarúmque,quæ per* Prouinciã *diſpoſitæ ſunt in ſtationibus* Proconſul *legatam cognitionem cõmendare:nec prius quàm è* Prouincia Proconſul *diſcedat,* Legatum *dimittere conſueuit.* Et *ſi diem ſuum obierit in* Prouincia Proconſul, *ita demũ ſibi mãdata negotia exiget, ac ſi res integra nõ inueniatur.*Si *uerò abeſſe à* Prouincia Proconſulem *fortaſſe contigerit,cauſas etiam quæ animaduerſionem exigant,delegabit.*

De *Aedilibus plebis.* Cap. 13

Ex principio 7.Liuij. Dionyſ. lib.6. Gellio cap.21. lib.17. Plura congeſſit Flauius lib.3.de Roma triumphante.Pompo.tit.2.primi Digeſtorum.Varro.lib.1.de lingua Latina.

AEDILITATEM *plebeiam pro uetuſtiſſimo magiſtratu habeo:et utrũ* Aediles *ante* Tribunos *pleb.creari cœperint,ambigo,memor quòd exactis* Regibus *ad ſeceſſionẽ plebis in* Sacro *monte factã, maxima quidem pars populi* Romani *tanto tempore abſque aliquo in* Republica *magiſtratu à quo tueretur, extiterit.* Quin *apud* Liuium *haud multò pòſt* Tribunos *plebis creatos, peſtilenti quodam tempore,quum & Cõſul alter obiſſet, alter uerò ægram animã traheret, apud* Aediles *plebeios, & cõſularem & tribunitiam poteſtatem, & tandem totius* Reipublicæ *ſummam recidiſſe conſtat.* Non *quòd illos tũc primum creari cœptos appareat, ſed quòd longe antea creatos eſſe potuiſſe facile ſit.* Creſcentibus *autem plebeis opibus, ita ut etiã* Dictatores *ac* Pontifices *de ſuo quoque*

corpore præſtarent, atque Patres multoties à plebe uicti, duos Aediles plebeios à Patribus creandos peruicerunt. Nam quum Aedilibus ludos faciendos, ſolennéſq; pro ordinibus in concordiã redactis dies in faſtis referẽdos mãdarent, negarentq́; ſe id eſſe facturos Aediles plebis: cõclamatũ eſſe à iuuenibus patricijs dicitur, ſe id honoris deorum immortalium cauſa libenter acturos, ut Aediles fierent. Quibus quũ ab uniuerſis gratiæ actæ eſſent, Senatuſcõſultum factũ eſt, ut duos uiros ex Patribus, qui Aediles forẽt, Dictator populũ rogaret, Patres comitijs authores forent. Duo ergo patricij Aediles creati ſunt Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Sed duos tãdem Aediles creatos alios à Iulio Cæſare, qui quoniam frumẽto præeſſent, Cereales appellati ſunt, apud idoneos inuenio authores: et Aediles à ſacrarũ ædiũ quam gerebãt cura, appellatos eſſe. Curules uerò ij, qui ex Patribus creati ſunt, quoniam ſella curuli ueherẽtur, cognominati ſunt. Plebei uerò & Curules iã adeò manifeſto cognomine ſunt, ut interpretatione nõ egeãt noſtra. Ludos inſtituere, quáue cauſa, quibúſue in ſpectaculis fierent, ad Aediliũ partes pertinet. Id etiã erat haud leue ædilitatis munus: ut ſua quiſq; Aedilis factus impẽſa ludos pro modo patrimonij ac dignitatis ſuæ celebrãdos procuraret: cuius inſtituti M. Cicero in ijs libris quos de officijs inſcripſit, quũ de ſua & Magni Põpeij ædilitate meminit, locuples teſtis eſt. Aſconius autẽ Pedianus Põpeiũ Aedilẽ creatum, theatrũ, quod ſua impenſa ædificauerat, magnificẽtiſsimis ludis, in quibus currus quũ elephantis induxerit,

Cereales ædiles.

Curules.

dedicaſſe

dedicaſſe ait.Id etiam in argumentis. comœdiarũ quibus nomina Aedilium,qui ludis præfuerãt, adſcripta ſunt,facile eſt animaduertere.Locorum autem diſcretio,& cuilibet ordini pro dignitate aſsignatio,Aediliũ muneris eſt. Valerius Maximus ſcripſit Attiliũ Seranum,& L.Scribonium Aediles,ſenatus ac plebis loca ſecreuiſſe . Quòd ſi ſeruum quiſpiam aut iumentum morboſum aut uitioſum pro integro ſanoq; uendiderit, edicto Aedilium emptori ſuccurreretur.Quòd uerò cloacæ publicæ,& aquæductus,cæteraque ædificia lauta,munda, integraque & expedita aſſeruarentur, Aedilium officium eſt. Denique quicquid rerũ uitioſarum pro ſyncero,fractum pro integro uſquam ueniſſet, ædilitio edicto redhiberi ſolet.

Aedilium munera.

De Decemuiris legum ferendarum cauſa creatis. Cap. 14

Sumpta omnia ex 3. Liuij. Diony. uerſus finẽ lib. 10. & 11. Per totum hanc hiſtoriã proſequitur Valerius lib.6.cap.1. Plura notaui circa finem primi libri Flori. Id autem factum eſt anno ccci. ab urbe cõdita,ut cap.12.lib.primi docet Eutropius. Euſeb.lib. temporum dicit anno ccciij.

DECEMVIRIS *ſummam poteſtatem ineuntibus, magiſtratus omnes qui* Rempublicam *agebant exoluere fas erat:quibus creandis hoc in cauſa fuiſſe perhibetur. plebe enim quotidianis ſeditionibus, tum ob creandos de plebe magiſtratus, tum ad ferendam legem de ſoluẽdo à nexibus fœneratorũ,ſæpe etiam de connubio ut inire liceret plebi cum* Patribus,*nonnunquam ob ferendam legem* Agrariam, *diuina ſimul humanaque omnia miſcẽ-*

te, & tandem communes quaſdam leges ferri petente, ne quis eſſet inuidiæ locus, leges extraneas accerſi placuit. Miſſi *ergo tres* Athenas *ſunt legati, qui inclytas leges* Solonis *ſcriptas ferrent: iura etiam, & mores aliarũ ciuitatum noſcerent.* Ii *fuere* Sp. Poſthumius Albus, A. Mãlius, *et* P. *Sulpitius* Camerinus. *Legati igitur anno tertio poſtquam receſſerant, leges ſcriptas referunt: pro quibus ſane cenſendis, promulgandis, centuriatis comitijs (quod ut ſanctiores eſſent, fieri oportebat)* Decemuiros *creant, qui ſuo arbitratu leges promulgarent.* Ii *fuere* Appius Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius. Aul. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius. *Placuitque ne ab horum poteſtate eſſet prouocatio. Penes uerò alterũ, ut ſors ferret, quoaduſque omnem numerum peruaſiſſent, certis diebus lictores forent. Eodẽ ergo anno decem tabulas edunt, poteſtatem inſpiciendi omnibus faciunt, edicunt agitent ſecum omnes, & ſiquid emendari, ſuppleri, minuiue opus eſſe cenſeant, omnium ſententias æquo animo eſſe audituros. Poſtquam ſatis emendata eſſe apparuit, decem tabulis ſcriptas leges centuriatis comitijs proferunt, ac ſimul ſe magiſtratu abdicant. Quum uerò rumor percrebuiſſet, duabus alijs tabulis ius populi* Romani *plenum ac abſolutum fore, iterũ habitis comitijs, alij* Decemuiri *ſubrogati ſunt. Tũ* Appius, *cui comitia habere datum fuerat, ſeſe contra ius faſque* Decemuirum *creat. Collegæ fuere* M. Cornelius Malugineſis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius* Vigilanus, Q. Petilius, T. Antonius Merenda, Ceſo Duillius, Sp. Oppius Cornicen,

Referũtur hæc à Liuio lib. 3.

Decem tabulæ.

** Aliâs, Vibulanus.*

*Cornicen,*M.R*obuleius. Operæpretium eſt audire,quàm iij* Decemuiri *per ſpem ac libidinem dominandi, omnem* R*eip.ſpeciē cōturbarūt* I*dib.*M*aijs,quo iniere magiſtratū, cum duodenis ſinguli faſcibus forū compleuere.* N*eq; enim ad rem pertinere,demi ſecures,quando abſque prouocatione creati eſſent,interpretabantur.* D*ecē ergo* R*egum inſtar primo conſpectu præbuiſſe ferunt.* I*ncredibile eſt enim quantum ea res urbi terrorem iniecerit.* N*eq; ſuus urbem fefellit timor.*P*rimùm quum abſtinere à* P*atribus cœpiſſent,in humiliores crudelitatem, libidinémq; exercebant.*H*ominum,non cauſarum toti erant,ut apud quos gratia uim æqui haberet.* I*udicia domi contrahebant,pronuntiabant in foro.*S*i quis collegam appellaſſet, ab eo quem appellauiſſet,ita diſcedebat,ut pœniteret primo decreto non ſtetiſſe.*O*pinio etiam fuit,fœdus clàm inter eos iureiurando ictum, ne comitia haberent,perpetuóque* D*ecemuiratus poſſeſſum ſemel obtinerent imperium.*H*ac conditione iam maior anni pars proceſſerat,et duæ tabulæ ad decem adiectæ fuerāt, nec quicquā aliud ſupererat, niſi ut centuriatis comitijs perferrentur.* H*oc peracto,quum laberetur annus, nullaq́; comitiorū mētio haberetur,et quāuis anni factos exactione priuatos plebs obſtreperet, ac libertatem penitus amiſſam conquereretur,eo illi nihilo mitiores facti,hac petulantia abutebantur.*S*ed hos urbanos ſtrepitus nuntiatum bellum à* S*abinis* A*equíſue impendêre,paululū intercipit.* H*abito enim delectu* D*ecemuiri, armato exercitu, in bellū prodeunt.* D*um bellum uario euentu geritur,* A*ppius* C*laudius*

Decēuirorū tyrānis.

Appij Clau dij libidinis exẽplum.

Decemuir, *qui gerendis rebus urbanis rem ãſerat, plebeiæ uirginis, cuius amore deflagrabat, ſtuprandæ conſiliũ cæpit.* Pater *eius* L. Virginius, *qui tum honeſtũ ordinem in caſtris ducebat,* Icilio *cuidam tribunitio uiro puellam deſponderat.* Hanc *uirginem forma egregiam quũ* Appius *prece & pretio tentaſſet pellicere, parumq; ſibi ſuccedere cuncta cerneret, animum ad crudelitatẽ, ſuperbiámque conuertit:* M. Claudio *clienti negotium dat, ut corã ſe pro tribunali ſedente, puellam in ſeruitutem aſſerat: cæteros omnes qui in libertatem aſſerant, reiecturum promittit.* Opportunitatem *ergo nactus* M. Claudius *libidinis miniſter, tranſeunti per forum puellæ ſceleratas manus inijcit, ſeruam ſuam, ſeruáque natam appellans, ac ſequi ſe puellam iubet: cunctantẽ ui abſtracturus eſſe uidebatur.* Quum *ad clamorem ereptæ, nutricíſque fidem* Quiritũ *implorantis, multitudinis concurſus factus eſſet, iámque à ui tuta eſſe uideretur, tum* Claudius *nihil opus eſſe tumultu ait, ſe iure graſſari: ſi non crederent, ad tribunal ſequerentur.* Quum *ad tribunal uentum eſt, petitor apud argumẽti authorem agit, puellam domi ſuæ natam, furtoq; ſubtractam, in domo* Virginij *pro filia eſſe ſuppoſitam.* Interim *dominũ ancillam ſequi, quòd ita æquitas dictaret, interloquitur.* Cõpoſuerat *ita ſe facturum* Appius Claudius, *ne ſine cauſæ cognitione pronũtiare in ſeruitutem uideretur.* Tunc *aduocatis puellæ intercedentibus, patrem* Reipublicæ *cauſa abeſſe, iniquum de liberis abſentis agi, cateráque huiuſmodi allegãtibus,* Icilius *uir,* & Numitorius *auus ſuperueniunt.* Icilium *autem, ut erat*

rat uir acer, multa intrepide uociferantem, Appius per lictorem ſummoueri iuſsit. Sed quum ille conſtantiſsimo animo reſiſtere pergeret, ac multitudinis concurſus ingẽs fieret, Appius, ne exortus tumulus nouandi res occaſionẽ faceret, uades de uirgine in poſterum diem in iudiciũ ſiſtenda dari iuſsit. Interea patrem accerſunt nuntij, aduolat in urbem pater: ac prima luce ſordidatus, filiã obſoleta ueſte, cum aliquot matronis ſecum in forum ducit. Vociferat opem ferant, lamẽtatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, idem puella ac matronæ faciũt. Aduerſus hæc omnia Appius obſtinato animo tribunal aſcẽdit, uindicias ſecundum ſeruitutem decernit: quod decretum quum ingentem admirationẽ incuſsiſſet, ac M. Claudius iret ad comprehendendam uirginem, tunc pater intentans in Appium manus, Icilio, inquit, nõ tibi Appi filiam meam deſpondi ad nuptias, non ad ſtuprum educaui. ſed quæſo patrio dolori ignoſcas, ſiquid ſum in te inuectus uehementius. Sinas ergo coram uirgine me nutricẽ percontari, falsò pater ſim: ut re comperta, æquiore hinc animo diſcedam. Seductã ergo filiam percontandi prætextu, rapto è tabernaculo lanij cultro, filiam interemit. Quid multa? Rei indignitate pariter omnes commoti, in forum concurrunt. Appius autem ut tumultuari cœptum uidet, ut uitæ conſuleret, obuoluto capite effugit. Plebs ergo recuperandæ libertatis occaſione nacta, arreptis armis, duce Virginio in Auentinum ſecedit. Nec minus Icilius in caſtris militum concitat multitudinem, plebiſque urbanæ exemplo decem Tribunos militares creant, ingẽtiq; cum

exercitu ad urbem accedunt, alteri ſe exercitui coniungunt. Hoc *peracto, armata plebs ſecedere ſtatuit.* Eò *ergo quicunque per ætatem, ualetudinémque potuerunt, cū uxoribus, liberíſque peruenere.* Iis *tātis motibus perculſi* Decemuiri, *Senatum frequentem fieri iubent.* Rogāt *quid è* Republica *fore cenſent, edicere. Demum quū multa ultro, citróque in* Senatu *agitata eſſent, ac pleriq; Senatores intrepide* Decēuiros *oratione caſtigaſſent, decem* Tarquinios *appellantes:* Decemuiri *tandem futuros ſe in poteſtate* Patrum *affirmarunt, modò ſeſe ab iniuria tuerentur: ac ſimul legatos mittere ad res componendas ſtatuunt.* Miſsi *ergo legati* M. Oratius *&* L. Valerius *probatiſsimæ æſtimationis uiri, de conditione pacis cum plebe agunt.* Petebat *autem plebs inter conditiones pacis, ad ſupplicium* Decemuiros*: quod legati primùm compoſitis orationibus diſsuaſerunt plebi.* Cōtenta *igitur plebs fuit, ut ſui ſibi tribuni reſtituerentur, & ut conſueuerant, rediretur ad* Conſules. Interim *abdicāt ſe magiſtratu* Decemuiri. Comitia *Conſulibus,* Tribuníſque *creandis habentur.* Hoc *pacto creatis, exactíſque* Decēuiris, *ad prioris formam regiminis reditum eſt.*

Decē Tarquinij.

Decemuiri exacti.

De *Præfecto annonæ.* Cap. 15

Pomponius tit. 2. primi Digeſt. Auguſtinus cap. 17. lib. 3. de Ciuit. Dei. De conſulatu Appij Claudij & P. Ser. ac de morte Tarquinij apud Ariſtodemum Cumis uidelicet ſcribit Liuius inter principium & medium lib. 2. Item Dionyſius lib. 7. De cōtentione Conſulum ob dedicationem ædis Mercurij, ſcribit Valerius Maximus cap. 3. lib. 9

QVONIAM *de poteſtatibus agitur, ratio etiā admonet*

monet, ut de Præfecto *annonæ extra ordinẽ tunc creari ſolito, nonnihil adijciã.* De *quo ſane magiſtratu nihil antea reperi, quàm* Appio Claudio, *&* P. Seruilio *Conſulibus, eo quoque anno, quo* Tarquinius *Superbus apud Ariſtodemũ tyrannũ mortuus eſt.* Tum *inter* Conſules *orta cõtentio dicitur de dedicatione ædis* Mercurij: *quæ ſane hac cõditione ſopita eſt, quòd uter dedicaret* Mercurij *ædem, is quidem annonæ præeſſet.* Populus *dedicationem dedit* M. *Pletorio primipilo, non tam ob hominis meritũ, quàm ob ignominiã* Conſulũ *haud probe in magiſtratu obuerſatorum.* Cæterùm *ut hoc apud* Liuiũ *non mihi planum uſquequaque apparet, credo errore ſcribentium, ita de* L. Minutio *Præfecto annonæ, haud multo tẽpore pòſt uſquequaque manifeſtum eſt.* Huius *magiſtratus difficili tempore, & caritate annonæ, uſus potiſſimùm atque opera exigebatur.* Frumentum *undique coemendum, & ſi quis ultra proprios uſus poſſideret, in medium ponendum curabat, aduehi undique, & aduectum iuſto pretio uenire nitebatur.* Cuius *ope magiſtratus, egregia populo* Romano *penuria laborãti ſæpe opera nauata eſt.* Eam *poteſtatem de qua agimus, quũ* Magnus *ille* Pompeius *ageret, atque è* Sicilia *cum magna ui frumẽti ſoluere pergeret, ac gubernatores claſſis non ſe committẽdos maxime ſæuienti pelago dicerent, illam ſaluberrimam* Reipublicæ *uocem edidiſſe dicitur:* Nauigare *enim, inquit, neceſſe eſt, uiuere neceſſe non eſt.* Tantus *præterea annonæ huius cauſa fauor, authoritasque acceſſit, ut quæ alioqui perſonæ ad accuſationem minus idoneæ eſſent, hac tamẽ*

aliâs Lectorio.

Liuij locus lib. 4.

Põpeij cordatiſſimum dictum.

in cauſa admitterẽtur: huiuſmodi ſunt mulieres infames, & quæ ſunt eius generis, quo nos etiam utimur. Sed de Præfecto annonæ ſatis dictum.

De Tribunis militum, & Conſulari poteſtate. Cap. 16

Ex Liuio lib. 4. Titu. 2. primi Digeſtorum. Id autem factum eſt anno cccx. ab urbe condita.

CREBRIS *quidem ſeceſſionibus plebis à* Patribus, *quibus* Conſules *de ſuo quoq; corpore creari peteret, externis etiam bellis ingruentibus, plebéque ipſa delectũ pati negante, coacti tandem* Patres *ſunt, ut aut ciuibus, aut hoſtibus de uictoria concederent*. Ab *eorum ſentẽtijs, qui* Tribunos *plebis cæde uiolandos putarent, quos fœdere cũ plebe icto, ſacroſanctos haberent primores* Patrũ *abhorrebant*. Per *hæc conſilia eò res deducta eſt, ut rogatione* Camilli, Tribunos *militum, qui pro* Cõſulibus *eſſent, tam ex plebe, quàm ex* Patribus *promiſcue creari* Patres *ſinerent, de* Conſulibus *nihil immutaretur*. Tres *ergo* Tribuni *cõſulari poteſtate, qui militares appellarẽtur, creati ſunt, ijq́ue conſtituti ſunt uario numero*. Interdũ *enim uiginti fuerunt, interdum plures, nõnunquam pauciores. ſed de ſuperioribus tantum tribus hi fuerunt*, Au. Sempronius Atracinus, L. Attilius, & T. Cecilius, *patricij omnes*. Plebs *enim eo duntaxat contenta fuit, quòd eius ratio habita eſſe uideretur*. Tunc *igitur primò à* Conſulibus *ad* Tribunos *militares conſulari poteſtate uentũ eſt*, M. Genutio, & P. Curiatio *conſulatu abeuntibus*. Penes *quem ſanè magiſtratum (ut ipſum nomẽ indicat) eadem*

Apud Liuium unde hæc deſumpta ſunt, lege T. Cecilium.

quæ

quæ apud Conſules, poteſtas erat collata, nominibus tantum immutatis, ac plebis ratione habita.

De Cenſoribus. Cap. 17

Sumpta ex lib. 4. Liuij. Pomponio Iuriſconſulto tit. 2. primi Digeſtorum. Lege Aulum Gellium lib. 7. cap. ultimo. Cenſorum leges plurimas ponit Cicero in princip. lib. 3. de legibus. Multa Flauius lib. 3. de Roma triumphante congerit.

QVVM *ob multa & uaria bella, ciuilesq; ſeditiones* Romæ *pluribus annis populus incenſus manſiſſet, neque eſſet luſtrum aliquod de more conditum, neque diffiniri cenſus poſſet, neq;* Conſulibus, *quũ tot populorũ bella imminerẽt, id negotij operæpretium eſſet agere: mẽtio illata eſt ab* Senatu, *rẽ uidelicet operoſam, & minime conſularem ſuo proprio magiſtratu egere, cui ſcribarum miniſterium, cuſtodiæque, & tabularum cura, arbitriũ formulæque cenſendi ſubijceretur.* Tum duo Cenſores *creati ſunt,* Papyrius, *& Sempronius, cẽſuique habẽdo præfecti, ab eáq; re* Cenſores *appellati,* M. Geganio Macerino, *&* T. Quintio Capitolino Conſulibus. *Inſtitutúmque ut quinquennio is magiſtratus perduraret: quod tãdem tempus ob* Cenſorum *inſolentiam immutatũ eſt, ad annumq; redactum,* A. Mamerco Aemilio Dictatore, Iulio Virgilio, M. Appio Conſulibus. *Mirum quippe dictu eſt, quanto cenſuræ initium parua re ortum, incremento adauctum extiterit.* Eò *quippe peruenit, ut morum diſciplinæq;* Ro. Senatus, *equitumque regimen, decoris dedecoriſque diſcrimen ſub eius ditione magiſtratus, priuatorũ ius, publicorúmq; locorum uectigalia populi* Romani *re-*

Cẽſores unde dicti.

Cenſorum authoritas.

poſita eſſet,in Senatũ *allegere,*Senatus *principem deſcribere, cenſum agere,luſtrũ condere,equos adimere.* Quos *autẽ putaſſent parum dignos,* Senatu *amouere, ut feciſſe fertur* C.Fabricus*, qui* Cenſor*,*P. *Corneliũ* Ruffinum *patricium uirum* Senatu *amouit, quòd decem pondo argenti facti pro conuiuio appoſuiſſet.*M.*autem* Cato *Cenſor,*C.F*laminij fratrem* Senatu *eiecit, quòd exoratus à ſcorto,ut aliquem ex ijs qui in uinculis erant, (obtinebat enim proconſulari imperio* Galliam*) ſecuri percuteret, obtemperauit.* Quid *dicã,quàm leuiſsimis de cauſis cenſoriam inurere notam conſueuerunt?* Nimis *corpulentis militibus,unguentoq́ue nitidis,equis adẽptis, ignominiáque notatis,exercitu dimiſere.* E*quiti* Romano *nimiũ cõpto,ſplendidóque, equum ſtrigoſum, & uix hærentẽ pellem oſsibus habenti, quum obæquitantes urbem* Cenſores *ueniſſent obuiam,percõtantibus,ut quid ipſe tam ruber & comptus,equus tam macilentus,& ſqualore obſitus eſſet:hìc eques* Rom. Quoniam*,inquit,ipſe me curo, equum uerò* Statius *meus ſeruus.*V*iſum eſt id parum reuerens reſponſum,atque ob id ignominia à* Cẽſoribus *notatus eſt.*Ciuem Rom. *qui altius oſcitauiſſet in auditorio* Cenſorum*,ignominiæ nota affecerunt.* Sed *quũ id reſciſſent,non incontinentia,ſed ualetudine factum eſſe, illico reſtituêre.*Quum *celebrationi quorundam ſponſaliorum intereſſent,uirúmque num uxorem ex animi ſui ſentẽtia haberet, de more interrogaſſent, illéque ex parentibus, non autem ex animi ſui ſententia ſe habere reſponderet, è ueſtigio labe ignominiæ conuulſus eſt.*Magnopere *enim*

ab eorum

ab eorum maieſtate alienum eſſe rati ſunt, quòd in conſpectu cẽſoriæ ſeueritatis, leuiculus homo adeò ridiculoſe fuiſſet cachinnatus. Multa *in hoc genere dici poſſẽt, ſed omittenda ſunt.* Illud *autem non eſt prætermittendum, quòd altero ex* Cenſoribus *morte ſubducto, alterũ in demortui locum ſuffici, religio fuit.* Itaque *reliquum abdicare ſe magiſtratu, ut duo de integro* Cẽſores *crearẽtur, inſtitutum eſt.* Id *enim huic obſeruationi cauſam dedit, quòd eo anno quo* Galli Romam *ceperũt, altero ex* Cenſoribus *mortuo, alter quidã in demortui locũ fuerit ſubſtitutus.* Omen *ergo uiſum eſt, & pro lege perpetuò, ne id amplius fieret, obſeruatum eſt.* Cenſores *uerò quum præterquã ex* Patribus *creari aliquãdo nefas fuerit: id quoque ut cætera immutatum eſt, atque indifferenter fieri cœptum.* Illud *etiam* Cenſoribus *negotium datum eſt, ne in fœnore modus excederetur.*

De Triumuiris *Coloniæ deducendæ.* Cap. 18

Liuius lib. 3. 1. Decadis in fine hæc & plura ſcribit.

ARICINI *atque* Ardeates, *quũ de ambiguo agro ſæpe bello certaſſent, multis inuicem cladibus feſſi, populum tandem* Rom. *ea de re iudicem conſtituêre. Quũ ergo utriuſq; ciuitatis legati oratum cauſam ueniſſent, cõcilio populi à magiſtratibus dato, magna contentione actum eſt.* Iámque *editis teſtibus, quum tribus uocari, & populum inire ſuffragiũ oporteret, conſurgit* P. *Scaptius de plebe, magno natu.* Et *ſi licet, inquit,* Conſules *de* Repu*blica dicere, errare ego populum in hac cauſa nõ patiar. Sed quũ quaſi uanũ & delirũ reijcerẽt* Conſules, *audiẽ-*

Liuius hæc tradit ſub finẽ libri 3.

dúmque proſus negarent, pergētem uociferare publicam cauſam prodi per lictorem ſubmoueri iuſſerunt. Hic ille Tribunos appellat, ad eos admiſſus, tertium & nonageſimum ſe annum agere inquit: eum agrum de quo duo populi ambigāt, tenere memoria fixum, neutrius populi, ſed Coriolanorum fuiſſe, atque eo ſe tempore militaſſe. captis Coriolanis, is ager iure belli populi Ro. factus eſſet, proinde ſe magnopere ſuadere pop. Rom. ne inutili pudore cauſam ſuam damnaret. Mouit nō tam hominis authoritas, quàm commoditas uſusq; agri, tantúmq; Tribunitia poteſtas ualuit ei, ut quum hac de re latū eſſet ad populum, lex de agro populo Rom. adiudicando promulgaretur. Id ſane factum maxime dehoneſtauit maieſtatē pop. Rom. multumq́ue apud finitimas ciuitates infamiæ dedecoríſque contraxit. Quamobrem quū id ægre ferrent Patres, ac non multò pòſt iudiciū de Ardeatibus egregie pro auxilio illis aduerſus Volſcos allato meriti eſſent, quum tam infamem iudicij notā prorſus ex animis delere cuperent, Senatuſconſultum fecerūt: quoniam ciuitas Ardeatū inteſtino tumultu ad paucos redacta uideretur, coloni eò præſidij cauſa aduerſus Volſcos ſcriberentur. Id quum latum ad populum eſſet, placuiſſetq; multo plures Rutulos quàm Romanos colonos adſcribendos, priúſq; is ager qui infami iudicio interceptus erat, omnibus Rutulis diuideretur, q̄ alterius agri gleba aſsignaretur ulla cuiquam, eo tandem pacto ad Ardeates reuerſus eſt. Triumuiros igitur deducendæ Coloniæ creāt, Agrippam Menenium, M. •Ciuilium Succulum, & M. Ebutium Heluā. Nec abnuerim

•Ciuilium Siculum al.

nuerim

nuerim hunc magiſtratum aliâs à maioribus Romanorum *creari potuiſſe.Cæterũ ab inſigniori ratione, & ingenti pop.*Rom.*poteſtate exordiri non piguit.* Pertinebat *uerò ad huius magiſtratus officiũ, ut & agros nouis colonis diuiderent, urbes deſignarent, ædificare uolentibus areas partirẽtur, commodis regionibus ciuitatem diſtinguerent, legibus magiſtratibusq́ue ſiſterent, & ad ſpeciem optimi tabernaculi* Rempub.*effingerent.*

De *Prætoribus.* Cap. 19

Sũpta ex Pomponio iuriſcõſulto Digeſtis de origine iuris. L. Neceſſarium. Liuius in fine ſexti plura. Flauius lib.2.de Roma triumphãte.

QVVM *crebris ac diuturnis certaminibus uicti tãdem à plebe* Patres,*ex* Conſulibus *alterũ ex plebe creandum conceſsiſſent, id ſibi uoluntate plebis pro aperto ad* Conſulatũ *aditu arrogauere, ut unicus magiſtratus crearetur ex* Patribus, *iſque à præſſendo* Prætor *appellaretur: qui tãdem eô quòd inter urbanos ius diceret,* Vrbanus *appellatus eſt.* Penes *hunc uerò magiſtratũ adeò omnis publici priuatiq; iuris poteſtas fuit, ut nouũ ius condere, & uetera abrogare, facultas eſſet.* Tantũ *uerò poſtmodum aucta eſt* Prætoris *authoritas, ut quod* Prætor *ipſe dixiſſet, ob ipſius honorem,* Ius *honorariũ uocaretur.* Prætori *regia inſignia, conſularésque ferme apparatus, lictores uerò nõ amplius ſex, ſella curulis, & trabea, cæteráque huiuſmodi tradita ſunt.* Ac *quanuis ſex numero lictoribus uti conceſſum* Prætoribus *eſſet,* Paulo *quidem* Aemylio Prætori *in* Iberiam *contendenti (ut ait* Plutarchus*) duodecim adhibitos lictores comperi.* Equis *albis,*

Prætor Vrbanus.

Ius honorarium.

trabea cādida utebatur Prætor. *Niuei ad frena Quirites ſubminiſtrabant, ut ait* Iuuenalis. *Demū quum undique peregrinorum multitudo in urbem conflueret, neque unus* Prætor *turbæ cauſarum ſufficere poſſet, alter* Prætor *creatus eſt: qui quoniam inter peregrinos cognoſcebat,* Peregrinus *appellatus eſt. Creſcēte uerò imperio, tātū poſtmodū amplificatus eſt numerus, ut* XVIII *Prætores aliquādo in urbe ius dicerent.* Et *quia magiſtratus ueſpertinis temporibus in publico eſſe, inconueniēs erat,* Quinqueuiri *cōſtituti ſunt citra* Tyberim, *& ultra* Tyberim, *qui poſſent pro magiſtratibus fungi.* Capta *deinde* Sardinia, *mox* Sicilia, *item* Hiſpania, *deinde* Narbonenſi *prouincia, totidē* Prætores *quot prouinciæ in ditionem uenerāt, creati ſunt: partim qui urbanis rebus, partim qui prouincialibus præeſſent.* Deinde Cornelius *Sylla quæſtiones publicas conſtituit, ueluti de falſo, de parricidio, de ſicarijs, ac* Prætores *quatuor adiecit.* Caius Iulius Cæſar *duos* Prætores, *& duos* Aediles, *qui frumēto præeſſent, & à* Cerere Cereales *cōſtituit.* Ita *duodecim* Prætores, *ſex* Aediles *ſunt creati.* Deinde *diuus* Auguſtus *ſexdecim* Prætores *conſtituit.* Pòſt *diuus* Claudius *duos adiecit* Prætores, *qui de fideicommiſſis ius dicerent, ex quibus unum diuus* Titus *detraxit, & adiecit unum diuus* Nerua, *qui inter fiſcum & priuatos ius diceret.* Ita *decem & octo* Prætores *in ciuitate ius dicunt.* Et *hæc omnia quoties* Romæ *ſunt magiſtratus, obſeruantur: quoties autem proficiſcuntur, unus relinquitur qui ius dicat, iſque uocatur* Pæfectus *urbis, qui* Præfectus *olim conſtituebatur*

Peregrinus Prætor.

Præfectus urbis.

tuebatur. Poſtea *uerò alius* Latinarum *feriarum introductus eſt, qui quotannis uacantibus cæteris magiſtratibus, creari inſtituerit. Quibus omnibus quū plurimi ingruentium bellorum uſus exegiſſent, eorundem adminiſtrationes mandari conſueuere, excepto* Præfecto *urbis in ciuitate remanente.* *Latinarū feriarum Præfectus.*

De Quinqueuiris menſarijs. Cap. 20

Habentur hæc omnia ex 7. T. Liuij: Flauij lib. 2. de Roma triumphante.

QVVM *improbitate fœneratorum, plebs* Rom. *magnitudine æris alieni penè obruta eſſe uideretur, eiq́ue difficultati principes plebis ſuccurrere ſæpenumero tentaſſent, inclinatis tandem ad cōcordiam omnium animis, qui tum* Conſules *erant, funebrem quoque rem, quòd diſtineri animos hominum uidebatur, leuare aggreſſi, ſolutionem æris alieni in publicam curam uerterūt. Quinque ergo uiri creati ſunt, quos à diſpenſatione pecuniæ,* Menſarios *appellarunt, qui inſigni æquitate diligentiaq́; meriti ſunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus eſſent: hi ergo fuerūt* C. Duellius, P. Decius, M. Papyrius, Q. Publius, T. Aemylius, *qui rem difficillimam tractatu, & plerunque parti utrique, ſemper certe alteri grauē, cum alia moderatione, tum impendio magis publico, q̄ iactura ſuſtinuerunt.* Tarda *enim nomina, & impeditiora, quàm facultatibus ad ærariū miſſis ſuppeterent, ære in foro poſito diſſoluerunt: ut nō modo ſine iniuria, ſed etiā ſine querimonia partis utriuſque, exhauſta uis ingens æris alieni ſit.* *Menſarij.*

De Triumuiris Reipub. conſtituendæ. Cap. 21

Suetonius titu. 27. lib. ſecundi. Plutarch. in uita Ciceronis. Liuius lib. 120. Florus cap. 7. lib. 4. de Triumuiratu Reipublicæ conſtituendæ. meminit Varro in libro quem Iſagogicon inſcripſit. uide Gellium lib. 7. cap. 14. Fuit ergo ante Cæſarem Auguſtum hic magiſtratus apud Romanos habitus.

SI *Triumuiratus* Reipublicæ *conſtituendæ originem quæris, ante ipſum quem* Cæſar *Auguſtus cum* Antonio *&* M. Lepido *geſſit, alter nullus apud* Romanos *prodiiſſe memoratur.* Ego *autē de eo ipſo nuſquam præterea offendiſſe memini: utrū poteſtatibus annumerandum cenſuerim, haud ſatis ſcio: quippe quòd eas poteſtates, quas iniuſſu, præterque* Senatus *authoritatem quiſque, nō dicam ſortitus fuerit, ſed per libidinem dominādi arripuerit, tyrannides potius, quàm poteſtates ſeu magiſtratus, appellandas duxerim.* Vtcunque *ſe res habeat illud facilè animaduerti poteſt,* Iulio *Cæſare in* Senatu *ab iis qui cum* Bruto *&* Caſſio *erant, occiſo, mox* Antoniū, *quum ſtudia omnia ad componendam* Rempublicam *contuliſſe* (*Antonij tyrannis.*) *uideretur, principem ciuitatis euaſiſſe: Cōfeſtim uerò dominandi libidine, eiectum* Ciceronem, Brutum, *cæterosq; qui factioni eius aduerſabantur, urbe excedere coëgiſſe.* Octauiano *autem, qui teſtamento* Cæſaris *hæres ſcriptus fuerat, ex* Aſia *reuerſo,* Cicero, *ac cæteri qui eius factioni obluctabantur, ad* Octauiani *potentiam confugerūt: ex quo factum eſt, ut* Antonius *urbe migrare adactus, hoſtis à* Senatu *iudicaretur: ad quem opprimendum* Hircius *et* Panſa *Conſules miſſi,* Auguſtuſque *cū faſcibus* Antoniū

apud Mutinam *adepti, fuderũt, fugauerũtq;. Deſperatis ergo rebus,* Antonius *ſupplex ad* M. Lepidũ *cõfugit, cuius potentia fretus,* Octauianum, *qui æque animũ ad dominationem intẽderat, ad fœdus ſocietatẽmque pellexit: illam uidelicet ſocietatẽ, qua homicidia homicidijs in permutationem uenisſe dicũtur. Inter quos ad cædem deſtinatos, Cæſar* Ciceronem *pro* L. *Cæſare auũculo* M. *Antonij, eidem conceſsit. Igitur tyrãnidem prætextu pio magiſtratus palliare pergentes, ſeſe* Triumuiros Reipublicæ *conſtituendæ appellauere, quorum nutu & auſpicijs omnis* Reſpublica *niteretur. Caterũ eorũ animos quorſum inclinarent, mox ipſe euentus rerum oſtendit, omnes diuinas humanaſque res commiſcẽs. Omnibus enim intra ſe opibus conſumptis, ad extremum unus Cæſar potitus eſt: qui & ipſe omnibus cæteris ſuperſtes, ipſum de quo loquor* Triũuiratũ *annos circiter* 10. *ut Suetonius* Trãquillus *refert obtinuit.*

De Præfecto prætorio. *Cap.* 22

Hæc & plura* 1. *Digeſtorũ de officio Præfecti pretorio, lege unica. Verba ſunt Aureliani Iuriſconſulti.

QVALES *apud* Reges Tribuni Celerum *equitum, ſiue apud* Dictatores Magiſtri *equitum, tales demũ fuere* Præfecti *prætorio apud* Cæſares. *Nam quum ſecũdas poſt* Cæſares *partes geſtarent, praeſſentque diſciplinæ publicæ emẽdandæ, adeò à paruis orta principijs creuit authoritas, ut quũ aliquo tẽpore à* Præfectis *pratorijs prouocare liceret, extarentq; exempla maiorum, quo pacto ab ijs prouocaſſent lecta, poſtmodum* Principis *ſententia,* *Trãſcripta ex Pandectis de offic. Præfecti pretorio.*

à Præ*fecto prætorio prouocatio ſublata eſt*. Credidit *enim* Princeps *eos, qui ob ſingularem induſtriam, fide illorum atq; integritate explorata, ad huius poteſtatis amplitudinẽ adhiberentur, non aliter pro ſapiẽtia, ac ſplendore dignitatis ſuæ, quàm eundem fore iudicaturos*. Alio *etiam priuilegio huiuſmodi poteſtas ſubnixa eſt, ne ab eorum ſententijs minores ætate (ut ab aliorum magiſtratuum) reſtitui poſſent.*

De *quibuſdam minoribus magiſtratuum ſpeciebus.* Cap. 23.

Lege Aulum Gellium lib.13.cap.14.& 15.Digeſt.de origine iuris lege 2.parag.Deinde.&c.habentur hæc omnia.

ALTERAM *magiſtratus ſpeciẽ in urbe* Roma *ius aliquando dixiſſe reperi*. Nam *quum bellorum munera, cæteris magiſtratibus non ſufficientibus, ad* Pr*ætorẽ deferrentur, quorũ munus, adminiſtratio iuris præcipuum fuit, creati* Decemuiri *ſunt, qui ius in urbe dicerent,* Pr*ætorùmque partes eo tempore gererent, litium iudicandarum appellati*. Eo *tempore quatuor uiri creati dicuntur, qui uiarum curam agerent*. Ac *tres monetales auri argentíque flatores, quorum eſſet diligentia, numiſmata auro argentóque fabricari.*

Quatuor uiri. *Tres uiri.*

De Pr*æfecto urbis & uigilum.* Cap. 24

Sumpta ex primo Digeſtorũ de officio Præfecti uigilum, per totũ.

DIVUS A*uguſtus ſalutem publicam nullius alterius quàm ſuæ diligentiæ cõgruere exiſtimans, coercẽdorum incẽdiorum cauſa ſeptem cohortes opportunis urbis locis diſpoſuit, ita ut binas urbis regiones unaquæque cohors*

hors præſidio tutaretur, Tribunis, *& ſuper omnes clariſſimo uiro* Præfecto *uigilũ præpoſitis.* Et *licet apud ueteres* Rom. Triumuiris *nocturnis,* Aedilibus, Tribuniſq; *id negotij quãdoque eſſet aſſignatum, pluribus eodem die exortis incendijs, quibus accurrere, ſatiſque facere nõ poſſe eos appareret, creare* Præfectũ *uigilum* Auguſtus Cæſar *in animum induxit.* De *incenſoribus ergo, effractoribus, furibus, raptoribus, apud* Præfectũ *uigilum cognitio eſt: niſi ſi quæ tam atrox, tam famoſa perſona ſit, ut ad* Præfectum *urbis remittenda uideatur.* Et *quoniam incendia plerunque culpa exoriuntur inhabitantium, aut fuſtibus caſtigat eos, qui negligentius ignem habuerunt, aut ſeuera obiurgatione comminatur, fuſtium caſtigationem remittit.* Quum *effractura in horreis (ut plerunque fit) inſuliſque, ubi pretioſarum rerum ſuarũ partes, patres familiarum ſeruant, apparuerint, ſiquãdo cella uel armarium effringatur, effractorum ſæpe, nonnunquam etiam cuſtodũ quæſtiones apud hunc magiſtratũ exercentur.* Et *ita diuus** Auguſtus Erithio *claro* Præfecto *reſcripſit,* Ait *enim effractis horreis de ea re ad illum ipſum pertinere.* Sciendum *autem* Præfectum *uigilum ad plurimam noctem uigilare oportere, coerrareq́ue calceatum cũ hamis & dolabris, curamq́ue omnes inquilinos agere admonẽdi, ne per colonorum negligentiam, incendiorũ caſus exoriantur.* Quinetiam *inquilinus ut quiſque aquã in cœnaculo habeat, qua igneo terrore ingruente, præſtò occurrere poſſe cenſeatur.* Aduerſus *capſarios autem, qui mercede ſeruanda in balneis ueſtimẽta ſuſcipiũt, iudex quo-*

**Antonius aliàs.*

que conſtitutus eſt, ut ſiquid in ſeruandis ueſtimentis admiſſum fuerit, ipſe idẽ de quo loquor, magiſtratus quæſtionem exercebit.

De Duûmuiris *claſsis reſtituendæ, & quibuſdam paruis magiſtratibus.* Cap. 25

Plura Flauius lib.4. de Roma triumphante.

DVVMVIROS *claſsi reſtituẽdæ, utpote haud magni momenti magiſtratum, omiſſurus uidebar, niſi quod* Liuio *placet, minime prætereundum uiſum.* Anno *enim quo* Appius Claudius, *is cui poſtea* Cæco *cognomentum fuit, cenſuram geſsit,* M. Valerio, & P. Decio Cõſulibus, *duo imperia, ut ait* Liuius, *dari per populum cœpta ſunt, utraque ad* Rempublicam *pertinentia: unum ut* Tribuni *militum ſenideni in quatuor legiones crearentur, quæ ante perquam paucis populi ſuffragio relictis,* Conſulum & Dictatorum *fuerãt beneficia.* Tulere *eam rogationẽ* Tribuni plebei L. Attilius, & C. Martius. Alterum *imperium fuit, ut* Duûmuiros *claſsis ornandæ reficiendæq; cauſa idem populus iuberet.* Tulit *hoc plebiſcitũ* M. Decius Tribunus plebis. Haud *multo tempore poſt huiuſmodi rogationes,* Triũuiri *nocturni creati ſunt: à quibus (ut exiſtimatione deducor) difficili bellorũ & ciuilium ſeditionũ tẽpore, muri custodiæq; portarũ per milites ſtationarios munirentur.* Id *etiam eorum curæ iniunctum eſt, ut & nocturnas ſeditiones à ciuibus arcerent, & quies urbi cõſeruaretur.* Huius *ſane partes magiſtratus, in officium* Præfecti *uigilum demum traductæ ſunt.* Enimuero *horum magiſtratuũ nomina rem ferme ipſam cui addicti*

dicti eſſent, facilè oſtendũt. Neque Liuius *ipſe rei author, hac in re amplius uerborum facit: apud alios uerò nulla prorſus mentio fit.*

De Procuratore Cæſaris. Cap. 26

Sumpta ferè omnia ex titu. 19. primi Digeſtorũ, ab Vlpiano, Paulo, & Caliſtrato.

VLTIMVM *eſt, ut de* Procuratore *Cæſaris (is enim eſt inter* Cæſarem *&* Romanum *populum cõſtitutus iudex) pauca uideamus.* Quanquam *principalem celſitudinem, à quà legum, ſenatuſcõſultorum, magiſtratuúmque omnium origo manat, moribus introductũ ſit, legum imperio, cui præeſt, non eſſe ſuppoſitam.* Cæterũ *quoniam maiorem ſe, à quo ius inter priuatum ac* Rempublicã *decernatur, impoßibile inuenire ſit, ipſumque* Principem *in propria cauſa iudicare haud ſane æquum eſſe uideatur, magiſtratũ creari placuit, cui inter ſe, priuatáſque perſonas, competens quidem eſſet iuriſdictio, qui ſane eſt appellatus* Procurator Cæſaris. *Huic magiſtratui principalis totius rei licentia commiſſa eſt: ita ut quicquid ab eo negotiorum imperialium geſtum eſt, perinde habeatur ratum, ac ſi ab ipſo* Cæſare *fuerit peractum. Sed ſi rem eius quaſi propriam procurator tradat, nõ putant dominium transferre.* Tunc *uerò transfert, quum negotiũ gerens* Cæſaris, *ipſius conſenſu tradit.* Denique *ſi donationis, uenditionis, tranſactionis cauſa quid agat, nihil agitur.* Non *enim alienare rem* Cæſaris, *ſed diligenter negotia* Cæſaris *obire,* Procuratori Cæſaris *iniunctum eſt.* Id *uerò in primis* Procuratori *huic de quo agimus, adſcri-*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ptum eſt,quòd ſeruum Cæſaris hæredem inſtitutum,adire hæreditatẽ iubet,& ea hæreditas Imperatori acquiritur.Quin ſi Cæſar ipſe hæres inſtituatur,ſi ſe Procurator opulentæ hæreditati miſceat, hæredem Cæſarem facit. Quòd ſi ea bona ex quibus hæres inſtitutus eſt, ſoluendo non ſunt,conſulendus erit Imperator,nequid inde detrimenti patiatur.Hæredis enim inſtituti in adeundis repudiandiſue hæreditatibus, congruo tempore explorari uoluntas debuit. Deportandi huic magiſtratui facultas permiſſa non eſt. Sed de Procuratore Cæſaris, cæteriſque omnibus Romanis poteſtatibus,quæ à principio urbis cõditæ uſque ad Auguſti Cæſaris tẽpora factæ tractatæque ſunt,ſatis ad plenũ diximus.

Præſes. Præſidis nomen generale eſt, eo quòd & Procõſules,& Legati Cæſaris,et omneis prouincias regẽtes, licet Senatores ſint, Præſides appellãtur.

FINIS.